

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱԾՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

**ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՍԱՍԻՆ**

ԼԵՇՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱԴԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԿԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Լեռնային Ղարաբադի Հանրապետության կառավարության 2011թ. սոցիալ-տնտեսական քաղաքականությունը նպատակառությամբ էր նակրոտնտեսական կայունության ապահովմանը, տնտեսական աճի բարձր տեմպերի պահպանմանը՝ զուգահեռաբար իրականացնելով զարգացմանն ուղղված արդեն իսկ մեկնարկած բարեփոխումները և առաջնահերթ միջոցառումները:

2011թ. տնտեսական աճը հանրապետությունում կազմել է 9.1%: Անվանական արտահայտությամբ համախառն ներքին արդյունքը (ՀՆԱ) կազմել է 135.5 մլրդ դրամ (2010թ. 118.2 մլրդ դրամ): Մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ-ն կազմել է 936.1 հազ. դրամ կամ 2513.0 ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա 823.2 հազ. դրամի կամ 2203.1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց:

2011թ. արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը կազմել է 45.8 մլրդ դրամ՝ 2010թ. համեմատ իրական արտահայտությամբ աճելով 0.8 %-ով:

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը կազմել է ավելի քան 39.9 մլրդ դրամ՝ 2010թ. համեմատ ապահովելով իրական աճը 20.1 %-ի չափով:

Ֆինանսավորման բոլոր աղբյուրների հաշվին իրականացված կապիտալ շինարարության ծավալը կազմել է 43.4 մլրդ դրամ, որը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 1.4 %-ով:

Լեռնային Ղարաբադի Հանրապետության արտաքին առևտրաշրջանառության ծավալը 2011թ. կազմել է 392.7 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 2010թ. համեմատ աճելով 12.8 %-ով, ընդ որում ներմուծման ծավալներն աճել են 14.5 %-ով՝ կազմելով 313.1 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ արտահանման ծավալները՝ 6.4 %-ով և կազմել են 79.6 մլն ԱՄՆ դոլար:

2011թ. 1 ԱՄՆ դոլարի միջին փոխարժեքը կազմել է 372.49 դրամ (2010թ.՝ 373.65 դրամ), 1 եվրո-ինը՝ 518.74 դրամ (2010թ.՝ 496.02 դրամ):

Հաշվետու տարում մանրածախ ապրանքաշրջանառության ծավալը կազմել է 95.4 մլրդ դրամ, բնակչության մատուցված ծառայությունների ծավալը՝ 18.9 մլրդ դրամ՝ 2010թ. համեմատ աճելով համապատասխանաբար 7.3 և 8.3 %-ով:

Զբաղվածների (վարձու աշխատողների) թվաքանակն ըստ տնտեսության տարբեր ճյուղերի 2011թ. կազմել է 47949 մարդ: Նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելացել է 1058 նոր աշխատատեղ:

Մեկ աշխատողի միջին ամսական անվանական աշխատավարձը 2011թ. կազմել է 98453 դրամ, 2010թ. համեմատ անվանական աճը կազմել է 6.2 %:

Տնտեսական աճին և զբաղվածությանը զուգահեռ ավելացել են բնակչության դրամական եկամուտները և ծախսերը: 2011թ. բնակչության դրամական եկամուտները 2010թ. համեմատ ավելացել են 16.6 %-ով՝ կազմելով 112.9 մլրդ դրամ, իսկ դրամական ծախսերը աճել են 13.0 %-ով՝ կազմելով 111.5 մլրդ դրամ:

2012թ. հունվարի 1-ի դրույթյամբ առևտրային քանկերի վարկային ներդրումները կազմել են 59.4 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 40.7 %-ով, քանկերում քնակչությունից ներգրավված ավանդների գումարը կազմել է 13.9 մլրդ դրամ՝ 2010թ. 10.9 մլրդ դրամի դիմաց (աճը՝ 27.8 %):

Սպառողական գների ինդեքսը 2011թ. նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ կազմել է 104.0 %:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԴԱՐԱԲԱԴԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՈՅԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Տնտեսական քաղաքականություն

2011 թվականին ԼՂՀ կառավարության իրականացրած տնտեսական քաղաքականությունն ուղղված էր որակական տնտեսական զարգացման ապահովմանը՝ կայուն քանակական աճին գուգընթաց:

ԼՂՀ համար ներկա փուլի ռազմավարական գերխնդիրն է՝ գիտելիքահենք տնտեսության կառուցումը, որը հիմնված է գիտատեխնիկական առաջընթացի համար առկա լուրջ նախադրյալների առավելագույնս իրացման վրա: Շեշտադրումը կատարվում է մարդկային զարգացման վրա՝ կարողությունների բացահայտման, ավելացման և գիտատեխնիկական առաջընթացի միջոցով: Տնտեսությունը որակապես նոր մակարդակի վրա փոխադրելու, նոր ստեղծված արժեքում գիտատար ապրանքների, տեխնոլոգիաների, ծառայությունների տեսակարար կշիռն ավելացնելու միջոցով տնտեսական զարգացման քաղաքականությունը 2011 թվականին իրականացվել է հետևյալ ռազմավարական ուղղություններով:

Գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավում

Տնտեսական քաղաքականության հիմնական ուղղություններից է գործարար և ներդրումային միջավայրի շարունակական բարելավմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման ապահովումը՝ նպատակ ունենալով այն դարձնել երկրի մրցակցային առավելություններից մեկը:

Իրականացված ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների արդյունքում ընդունվել է գործարար և ներդրումային բարենպատ միջավայրի ձևավորմանն ուղղված նոր ծրագիրը: Այն նպատակառուղիվ է գործարարությամբ զբաղվելու հետ առնչվող վարչարարական ընթացակարգերի պարզեցմանը, փոքր և միջին ձեռնարկությունների աճի խթանմանը, հարկային հաշվետվությունների կրճատմանը և պարզեցմանը, հարկ վճարողների իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանը:

Ծրագրի իրականացման նպատակով կատարվել են մի շարք օրենսդրական փոփոխություններ՝ ուղղված օրենքով պահանջվող հաշվետվությունների ներկայացման կարգի պարզեցմանը, պարզաբնումների տրամադրմանը, հարկման դաշտի բարելավմանը,

ընկերության հիմնադրման և լուծարման ընթացակարգերի ժամանակի և ծախսերի նվազմանը, ինչպես նաև գույքի հանրային վաճառքի ժամկետների կրճատմանը:

Մշակվել և Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Քաժնետիրական ընկերությունների մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքը, որն ուղղված է ներդրողների պաշտպանվածությանը, մասնավորպես, շահագրգովածության առկայությամբ իրականացված գործարքների բացահայտման մեխանիզմների կատարելագործմանն ու տնօրենների պատասխանատվության ընդլայնմանը: ԼՂՀ կառավարության կողմից հաստատվել է ԼՂՀ կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրը:

2011 թվականին իրականացվել են «Արցախի գործարարների (գործատունների) միություն» իրավաբանական անձանց միության ստեղծմանն ուղղված կազմակերպչական աշխատանքները, ինչպես նաև միությանը ցուցաբերվել է ֆինանսական օժանդակություն:

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացում

ԼՂՀ կառավարությունը շարունակել է աշխատանքներ իրականացնել ՓՄՁ զարգացման, պետական աջակցության խորացման, աշխատանքների դիվերսիֆիկացման և արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ:

2011 թվականին «ՓՄՁ սուբյեկտներին տրամադրված վարկերի տարեկան տոկոսադրույքների մասնակի սուբյեկտավորման» ենթածրագրի շրջանակում՝ Արցախի ներդրումային հիմնադրամի հետ համագործակցող առևտրային բանկերի միջոցներով ՓՄՁ սուբյեկտներին տրամադրված առևտրային վարկերի տարեկան տոկոսադրույքների սուբյեկտավորմանը Արցախի ներդրումային հիմնադրամի կողմից ուղղվել է 699.4 մլն դրամ:

«ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն» ծրագրի շրջանակում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները. տպագրվել են բուկլետներ, թողարկվել է «Արդյունաբերությունն Արցախում» 3-րդ տեղեկատվական պարբերականը, թարմացվել է «Ներդրողի ուղեցույց» տեղեկատվական գրքույթը, ՓՄՁ սուբյեկտների համար կազմակերպվել և իրականացվել են բիզնես-դասընթացներ:

«ՓՄՁ սուբյեկտների մոտ նորարարությունների և ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմանն աջակցություն» ծրագրի շրջանակում ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերվել ԼՂՀ ԱՆ «Արմինե Փակումեանի անվան պոլիկլինիկա» ՓԲԸ-ին՝ ԼՂՀ-ում Տելեբժշկության պիլոտային ծրագրի ներդրմանը:

«ՓՄՁ սուբյեկտների կողմից թողարկվող արտադրանքի /մատուցվող ծառայությունների/ շուկաներում առաջնամասն աջակցություն» ծրագրի շրջանակում ապահովվել է ՓՄՁ սուբյեկտների մասնակցությունը մի շարք միջազգային միջոցառումներին: 2011թ. սեպտեմբերին Ստեփանակերտում կայացավ BRIDGE ARTSAKH 2011 հերթական տնտեսական համաժողովը:

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտ

Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաների կազմակերպությունների լիդերների՝ Ստեփանակերտում կայացած հանդիպման ընթացքում ամփոփվեցին 2010 թվականին ԼՂՀ տնտեսական զարգացման նախարարության, «Զեռնարկությունների ինկուբատոր» հիմնադրամի և «Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների միություն» իրավաբանական անձանց միության միջև կնքված համապատասխան համագործակցության հուշագրի արդյունքները և նախանշվեցին 2012 թվականի անելիքները:

2011 թվականին մեկնարկել են SS ոլորտի զարգացմանն ուղղված մի շարք նախաձեռնություններ.

- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի կադրերի ուսուցմանը, վերապատրաստմանը, ցուցահանդեսների, համաժողովների կազմակերպմանն աջակցության ապահովման ծրագիրը: Ծրագրի շրջանակներում պատվիրվել է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի կադրերի հաշվառման առցանց էլեկտրոնային բազա, որը տեղադրվել է ԼՂՀ տնտեսական զարգացման նախարարության պաշտոնական կայքէջում,

- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացմանն ուղղված խորհրդատվության ընդգրկման ծրագիրը: Խորհրդատվության ընդգրկման համար հայտարարված մրցույթում հաղթող է ճանաչվել «Զեռնարկությունների ինկուբատոր» հիմնադրամը:

Իրականացվել են համակարգիչների մատչելիության բարձրացման ծրագրի մեկնարկման համար նախապատրաստական աշխատանքներ:

Երևանում անցկացված Դիջիթեք 2011 ցուցահանդեսին շնորհանդեսային եղանակով ներկայացվել է Արցախի տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կենտրոնի նախագիծը: Նախագիծը ներկայացվել է նաև Ռուսաստանի Դաշնության մայրաքաղաք Մոսկվայում:

2011 թվականին քայլեր են ձեռնարկվել նաև ԼՂՀ-ում SS ոլորտի մի շարք հայաստանյան կազմակերպությունների ներկայացվածությունն ապահովելու ուղղությամբ:

Սպառողական շուկա

Չափումների միասնականության ապահովման բնագավառում ստուգաչափման են ննիքարկվել 990 տարրեր տեսակի կշեռքներ, 500 հատ կշռաքարեր, 96 վառելիքաբաշխիչ աշտարակներ, 270 գազի հաշվիչներ և 7403 էլեկտրական հաշվիչներ:

Ստանդարտացման բնագավառում մշակվել են մի շարք տեխնիկական կանոնակարգեր: Կատարվել է 36 տնտեսվարող սուրյեկտների տեխնիկական պայմանների փորձաքննություն և գրանցում, 6 հատ տեխնիկական պայմանների վերագրանցում:

Համապատասխանության գնահատման բնագավառում 9 հանրային սննդի և 49 արտադրական օբյեկտների տրվել են համապատասխանության սերտիֆիկատներ: Կատարվել է համապատասխանության հսկողություն սննդի ծառայություններ իրականացնող 12 և սննդամթերքներ արտադրող 10 տնտեսավորող սուրյեկտներում: Հաշվետու տարում հավատարմագրվել են երեք տնտեսավարող սուրյեկտների փորձարկման լաբորատորիաներ:

Տնտեսական զարգացման 2011 թ. միջոցառումների ծրագրի շրջանակում միջոցներ են ձեռնարկվել՝ ուղղված ԼՂՀ «Ստանդարտացման, չափագիտության և սերտիֆիկացման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի՝ սննդամթերքի լաբորատորիայի տեխնիկական վերազինմանը:

Առևտրի ոլորտում իրականացվել են ժամկետանց ապրանքների վաճառքի, ինչպես նաև նորմատիվ փաստաթղթերի պահանջներին արտադրանքի, ծառայությունների համապատասխանության վերահսկողությանն ու վաճառվող ապրանքների չափագիտական վերահսկողությանն ուղղված ստուգումներ: Նշված ստուգումների արդյունքներով վարչական իրավախախտումների համար դատարան են ներկայացվել թվով 7 հայցադիմում:

Հիփոքեքային վարկային շուկա

2011 թվականին շարունակվել է առևտրային բանկերի միջոցով հիփոքեքային վարկավորմամբ բնակարաններ և բնակելի տներ ձեռք բերելու պետական աջակցության ծրագրի իրականացումը հետևյալ ուղղություններով.

- «Հիփոքեքային վարկերի տոկոսադրույթների սուբսիդավորում» ծրագրով 397 քաղաքացու տրամադրվել է 2538.7 մլն դրամի վարկ: Տարվա ընթացքում վարկերի տոկոսադրույթների սուբսիդավորմանն ուղղված գումարը կազմել է 282.5 մլն դրամ:

- «Հիփոքեքային վարկերի կանխավճարների նպատակային փոխառությամբ տրամադրում» ծրագրին ուղղվել է 25.8 մլն դրամ.

- «Իրացնելու նպատակով բնակարանների /առանձնատների/ կառուցում և գնում» ծրագրին ուղղվել է 3121.6 մլն դրամ.

- «ԼՂՀ շրջկենտրոններում բնակվող քաղաքացիների կողմից բնակարաններ և բնակելի տներ ձեռք բերելու պետական ֆինանսական աջակցություն» ծրագրին ուղղվել է 507.2 մլն. դրամ.

- «Հիփոքեքային փոխառություններ գյուղաբնակ քաղաքացիներին» ծրագրով 126 քաղաքացու տրամադրվել է 232.4 մլն դրամի վարկ:

Հնդերքի բնագավառ

2011 թվականի ընթացքում տրամադրվել է 7 հանքարդյունահանման և 4 երկրաբանական ուսումնասիրության լիցենզիա, դադարեցվել են 3 հանքարդյունահանման լիցենզիայի և 1 երկրաբանական ուսումնասիրության լիցենզիայի գործողությունը, կնքվել է 9 հանքարդյունահանման նպատակով ընդերքօգտագործման լիցենզային պայմանագիր, հատկացվել է 9 լեռնահատկացման ակտ, երկարաձգվել է 1 երկրաբանական ուսումնասիրության /հատուկ/ լիցենզիայի ժամկետը:

Տնտեսական զարգացման 2011թ. միջոցառումների ծրագրի շրջանակում միջոցներ են ձեռնարկվել՝ ուղղված երկրաբանական լաբորատորիայի ստեղծմանը՝ ձեռք են բերվել սարքավորումներ:

Պետական գույքի կառավարում և մասնավորեցում

2011թվականին պետական գույքի պահպանման, արդյունավետ կառավարման, տնօրինման և օգտագործման պետական միասնական քաղաքականության իրականացման նպատակով շարունակվել է կատարելագործվել պետական գույքի հաշվառման միասնական համակարգը, որը լրամշակվել և արդիականացվել է՝ ապահովելով տեղեկությունների հավաստիությունն ու տվյալների հավաքագրման (նաև տրամադրման) անընդհատությունը: Օգտագործելով տվյալների բազայում առկա տեղեկատվությունը՝ շարունակվել են աշխատանքները պետական գույքի նկատմամբ սեփականության և այլ իրավունքների գրանցման ապահովման ուղղությամբ: Անհրաժեշտ միջոցառումներ են ձեռնարկվել պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի համատարած և ամբողջական գույքագրման ուղղությամբ:

Մշակվել և ընդունվել են «Պետական գույքի կառավարումը համակարգելու մասին», «Պետական սեփականություն հանդիսացող բնակելի տները և տնամերձ հողամասերը սեփականության իրավունքով ԼՂՀ վերաբնակեցվող բնակավայրերում վերաբնակություն հաստատած ընտանիքներին տրամադրելու գործընթացը կազմակերպելու մասին» և «Պետական գույքի կառավարման բարելավման /ներդրումային գրավության բարձրացման/ ծրագրի իրականացման կարգը հաստատելու մասին» ԼՂՀ կառավարության որոշումները:

Հաստատվել է պետական գույքի մասնավորեցման /առուվաճառքի/ պայմանագրերով ամրագրված պարտավորությունների ստուգման և պատժամիջոցների կիրառման ընթացակարգը:

Գյուղատնտեսություն

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ազրարային ոլորտի քաղաքականության նպատակն է՝ տնտեսավարողների համար գործունեության բարենպաստ պայմանների ստեղծման միջոցով նպաստել գյուղատնտեսության կայուն զարգացմանը, պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացմանը և գյուղական բնակչության եկամուտների ավելացմանը:

Ելնելով ոլորտի առանձնահատկություններից և երկրի պարենային անվտանգության խնդիրներից 2011թ. կարևորվել է գյուղատնտեսության պետական աջակցության քաղաքականությունը՝ ուղղված ազրարային ոլորտում իրավական հիմքի ձևավորմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության և ներդրումների բարենպաստ պայմանների ապահովմանը, ենթակառուցվածքների զարգացմանը, սննդամթերքի անվտանգության համակարգի զարգացմանը:

Գյուղատնտեսություն 2011թ. իրականացված քաղաքականությունը նպատակառուղվել է ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և դրա հիման վրա գյուղատնտեսության հետագա զարգացման և ընդլայնված վերարտադրության համար պայմանների ստեղծմանը, գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների ավելացմանը, հանրապետության պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող աշխատանքների հիմքում դրված են եղել կառավարության կողմից հաստատված Լեռնային

Ղարաբաղի Հանրապետության գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության ծրագրի, Հաղորդի շրջանի Բանաձորի Ենթաշրջանի համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացման 2009-2013թթ-ի ծրագրի, Մարտակերտի շրջանի Մաղավուզի Ենթաշրջանի համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացման 2011-2015թթ-ի ծրագրի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հացահատիկային մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացման միջոցառումների ծրագրի դրույթները: Նախատեսված միջոցառումները հիմնականում իրականացվել են:

2011 թվականին գյուղատնտեսության ոլորտում բյուջետային ծախսերն ուղղվել են հետևյալ ծրագրերի իրականացմանը.

- հանրապետության տարածքում մկնանման կրծողների դեմ պայքարն իրականացնելու համար ձեռք է բերել 5250 կգ Ցինկ-ֆոսֆիդ թունանյոթ և բաժանվել են ըստ շրջանների.
- մորեխների դեմ պայքարը իրականացնելու նպատակով ձեռք է բերվել 1500 լիտր Տրիումֆ թունանյոթ և «Բույսերի պաշտպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով կազմակերպել են պայքարի աշխատանքներ այդ վճասառումների դեմ, վերահսկողություն է սահմանվել միջոցառումների ճիշտ իրականացման ուղղությամբ.

- իրականացվել է բույսերի պաշտպանության ծրագիրը.

- «Սերմնաբուծության և սելեկցիոն նվաճումների պահպանության կենտրոն» ՓԲԸ-ի միջոցով սորբափորձարկման է դրվել աշնանացան ցորենի 30 սորբ: Լաբորատոր քննությամբ ստուգվել են հացահատիկային և եզրապես աշխատանքներ 340, բանջարանաբուծանային կուտուրանների 60 նմուշներ: Հրապարակվել են սելեկցիոն նվաճումների 15 պետական գրանցամատյաններ:

- անասնաբուծական և սանիտարական սպասարկման միջոցառումների իրականացման համար կատարվել են 953896 գյուղկենդանիների վարակիչ հիվանդությունների դեմ կանխարգելիչ սրսկումներ.

- անասնաբուծական հակահամաճարակային նախազգուշական միջոցառումների իրականացման համար (պաստերելյող, սալմոնելյող, LSФ -130, կատաղություն, բրադզոտ, լեպտոսպիրոց և այլ հիվանդությունների դեմ) ձեռք են բերվել կենսապատվաստուկներ, որոնք բաշխվել են ըստ անասնաբուծական կայանների.

- «Հանրապետական անասնաբուծական լաբորատորիա» ՊՈԱԿ-ի միջոցով իրականացվել են արյան քննություն 12525 նմուշ, թունաբանական հետազոտում՝ 214 նմուշ, մանրէաբանական հետազոտում՝ 382 նմուշ և կոպտրոլոգիական հետազոտում՝ 182 նմուշ.

- «Խորհրդատվական և տպագրական ծառայություններ» ծրագրի շրջանակում «Տոհմային կայան» ՓԲԸ համար իրականացվել են խորհրդատվական ծառայություններ: Սեմինար պարապմունքներն արդյունավետ անցկացնելու նպատակով տպագրվել են տարբեր տեսակի ձեռնարկներ, ձեռք են բերվել մասնագիտական ամսագրեր, բերքեր, ինչպես նաև տարբեր այլ ծառայություններ և իրականացվել է գյուղատնտես մասնագետների ուսուցում.

- «Արհեստական սերմնավորման միջոցառումներ» ծրագրով իրականացվել են սերմնահեղուկի պահպանման աշխատանքներ:

2011թ. գյուղատնտեսական միջոցառումների իրականացման ծրագրերի շրջանակներում.

- «Պարարտանյութերի և սերմերի սուբսիդավորում» ծրագրով ԼՂՀ տարածքում գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտներին աջակցելու նպատակով սուբսիդավորվել են նրանց կողմից ձեռքբերված սերմերն ու պարարտանյութերը.

- հանրապետությունում եզիպտացորենի արտադրության խթանման նպատակով «Եզիպտացորենի արտադրության սուբսիդավորման ծրագրի» շրջանակում ձեռք է բերվել 92000 կգ եզիպտացորենի սերմ, որը տրամադրվել է հողօգտագործողներին (եզիպտացորեն մշակողներին).

- «Ենթաշրջանային ծրագրերի իրականացման ծրագրի» շրջանակներում Հայոցութի շրջանի Բանաձորի և Մարտակերտի շրջանի Մաղավուզի ենթաշրջանների համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացման նպատակով իրականացվել է խոշոր և մանր եղերավոր անասունների և գյուղատնտեսական տեխնիկայի ձեռքբերում.

- «Սև ցել կատարողներին աջակցություն» ծրագրի շրջանակում կատարվել են 1370 հա սև ցելի աշխատանքներ.

- «Տնհմային կայան» ՓԲԸ-ի կարիքների համար Խնապատ համայնքում ձեռք է բերվել պահեստ.

- կատարվել են «Տնհմային կայան» ՓԲԸ շենքի (Խնապատ գյուղում) կապիտալ վերանորոգման աշխատանքներ.

- «Բազմամյա խոտաբույսերի մշակության սուբսիդավորում» ծրագրով ձեռք է բերվել 10760 կգ կորնգանի սերմ և ըստ ներկայացված հայտերի տրամադրվել է հողօգտագործողներին.

- «Մեքենա - տրակտորային կայանների վերազինում» ծրագրի շրջանակներում ձեռք են բերվել գյուղատնտեսական տեխնիկա և սարքավորումներ.

- «Անասնաբուժական սպասարկման կայանների, «Բույսերի պաշտպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ների կառուցում, վերանորոգում» ծրագրով կատարվել են շինարարական և նախագծա - նախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքներ.

- անասնաբուժական սպասարկման կայանների և «Բույսերի պաշտպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ների կարիքների համար ձեռք են բերվել երկու ավտոմեքենաներ.

- «Մերմնարտադրության արտադրական ծախսեր» ծրագրի շրջանակում իրականացվել են աշնանացան ցորենի սերմերի արտադրության աշխատանքներ, ձեռք են բերվել գյուղատնտեսական տեխնիկա և սարքավորումներ, տրվել է փոխհատուցում 100 տոննա սերմացուի դիմաց.

- «Հակակարկտային կայանքների տեղակայում» ծրագրի շրջանակներում ձեռք են բերվել 20 հատ հակակարկտային «Զենիթ» տիպի կայանքներ և տեղակայվել են հանրապետության շրջաններում:

Էներգետիկա

Էլեկտրաֆիկացում

2011թ. ընթացքում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության էներգետիկայի բնագավառում զգալի աշխատանքներ են կատարվել ինչպես կապիտալ ներդրումների ծրագրի շրջանակներում, այնպես էլ փոխառու միջոցների հաշվին:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության էներգահամակարգը («Արցախէներգո» ՓԲԸ) սեփական օգտագործման համար մուտք է գործել 259.3 մլն կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիա, որից «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ից ներմուծվել է 137.6 մլն կվտ/ժամ, «Արցախ ՀԷԿ» ԲԲԸ-ից՝ 104.2 մլն կվտ/ժամ, «Սյունիք-1, 2» ՓՀԷԿ-ից 17.5 մլն կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիա: Օգտակար առաքումը կազմել է 214.9 մլն կվտ/ժամ, կորուստները՝ 42,8 մլն կվտ/ժամ կամ 16.5%:

2011թ. կապիտալ ներդրումների ծրագրի շրջանակներում էներգահամակարգի գործունեությունը ուղղվել է Քաշաբաղի շրջանի էլեկտրաֆիկացման զարգացմանը, ենթակայանների և օդային գծերի կառուցմանը:

Քաշաբաղի շրջանի էլեկտրաֆիկացման ծրագրի շրջանակներում կառուցվել են Կաբակթեպե բարձրունքում հեռուստաաշտարակի ՕԳ-10կՎ և 10/04 կՎ ենթակայանը, Լճաշեն, Արխիշ, Հերիկ գյուղերի 10 և 04 կՎ ՕԳ-երը և 10/04 կՎ ենթակայանները:

Փոխառու և սեփական միջոցների հաշվին «Արցախէներգո» ՓԲԸ կողմից իրականացվել է 10 և 04 կՎ ՕԳ-երի և 10/04 կՎ ենթակայանների շինարարություն Դրախտաձոր, Հիմնաշեն և Վերինշեն համայնքների համար, կառուցվել է ՕԳ-10կՎ 35/10կՎ «Կովսական» ենթակայանից մինչև Դիցմայրի գյուղը:

Կառուցվել է նաև ՕԳ-10կՎ 35/10կՎ «Մաղավուզ» ենթակայանից մինչև Մատաղիս գյուղը:

Ստեփանակերտ քաղաքում կառուցվել է 10/04 կՎ ենթակայան:

«Մատաղիս-1» և «Մատաղիս-2» ՀԷԿ-երը «Արցախէներգո» ՓԲԸ ցանցին միացնելու համար կառուցվել են ՕԳ-35 կՎ:

Կառուցվել են ՕԳ-10կՎ և 10/04 կՎ ենթակայանը՝ քարածխային հանքավայրերի էլեկտրամատակարաման համար:

Էներգահամակարգի զարգացման գործում մեծ ներդրում ունի նաև «Արցախ ՀԷԿ» ԲԲԸ ընկերությունը, որը 2011 թվականի ընթացքում բավարարել է ԼՂՀ-ի էլեկտրաէներգիայի պահանջարկի ավելի քան 40%-ը: 2011 թվականի վերջին շահագործման է հանձնվել Թրղե-2 ՀԷԿ-ը, լայնածավալ ներդրումներ են իրականացվում Մատաղիս-1, Մատաղիս-2 ՀԷԿ-երի կառուցման ուղղությամբ: «ԼՂՀ ջրային պաշարների յուրացում» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2012 թվականի առաջին կիսամյակի ընթացքում ավարտին հասցնել կառուցվող ՀԷԿ-երի շինարարական աշխատանքները: Նշված ՀԷԿ-երի շինարարության ավարտից հետո ընկերությունը ձեռնամուխ կլինի Թրղե-3 ՀԷԿ-ի շինարարությանը:

Թրղե-2 ՀԷԿ-ի շինարարության ծրագրի արժեքը կազմել է շուրջ 2470.6 մլն ՀՀ դրամ, որն իրականացվել է «Արցախ ՀԷԿ» ԲԲԸ ընկերության բաժնետոմսերի տեղաբաշխումից ներգրավված

սեփական միջոցների հաշվին: 2012թ. Թրդե-2 փոքր ՀԵԿ-ի շահագործման արդյունքում նախատեսվում է արտադրել 19.8 մլն կՎտ/ժամ էլեկտրաէներգիա:

Գազաֆիկացում

2011թ. «Արցախգազ» ՓԲ ընկերության կողմից ներմուծվող գազի ծավալը կազմել է 39,9 հազ. մ³, որից փաստացի օգտագործվել է 37.5 հազ. մ³, բնական կորուստները կազմել են 2,4 հազ. մ³, որը կազմում է ընդհանուր ծավալի 5.95 %-ը:

2011թ. բաժանորդների քանակն ավելացել է 1558-ով և 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմում է 26708 բաժանորդ:

Հաշվետու տարում ստուգումներ են իրականացվել մի շարք ենթակայաններում և գազի բարձր ճնշման տեղակայանքներում:

Տրամադրութ և կապ

Փոստային կապ

2011թ. ընթացքում LՂՀ փոստային կապի բնագավառում իրականացվել է փոստային կապի ընդլայնման ծրագիր՝ ապահովելով համակարգի արդիականացումը: 2011թ.՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ, վճարված թոշակների ծավալն աճել է մոտ 11,8 %-ով, նպաստները՝ 16,2%-ով: 2011 թվականին՝ 2010 թվականի համեմատությամբ «Արցախփոստ» ՓԲ ընկերության եկամուտները բնական գազի հավաքագրումից ավելացել է 18%-ով՝ էլեկտրաէներգիայից 10,5 %-ով, հեռախոսավճարից՝ 8,4%-ով:

2011թ. սեպտեմբերի 1-ից Շուշի քաղաքում գործում է LՂՀ ԿՍ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի և LՂՀ արդարադատության նախարարության ստորաբաժանումները սպասարկող փոստային բաժանմունքի հենակետ:

«Արցախփոստ» ՓԲ ընկերության կողմից տարբեր անվանագրերով թողարկվել է 6 նամականիշ, այդ թվում «LՂՀ հոչակման 20-ամյակը» թեմայով, որոնք թույլ են տվել նախորդ տարվա համեմատությամբ մոտ 10%-ով ավելացնել փոստային վճարման պետական նշանների իրացման ծավալները:

Հեռահաղորդակցություն և հեռախոսակապ

Հեռահաղորդակցության ոլորտում ռադիոծածկութից դուրս գտնվող և սահմանամերձ համայնքներում սոցիալական փաթեթի հեռուստածրագրերի ընդունումն ապահովելու նպատակով «Արցախկապ» ՓԲԸ կողմից տեղադրվել և շահագործման են հանձնվել թվով 10 թվային ձևաչափով (DVB-S) վերահեռարձակիչ կայաններ: Ներկայում հանրապետությունում գործում են 38 DVB-S կայաններ, որոնք ապահովում են 5700 (այդ թվում 667 անվճար) բաժանորդների համար հեռուստահեռարձակումների հեռարձակումը թվային ձևաչափով: Նոր կայաններ են տեղադրվել Մարտակերտի շրջանի Թալիշ և Վաղուհաս համայնքներում, Մարտունու շրջանի Զարդարաշեն համայնքում, Ասկերանի շրջանի Սարուշեն համայնքում, Հաղբութի շրջանի Տումի և Ուխտաձոր

համայնքներում, Շահումյանի շրջանի Ծար և Եղեգնուտ համայնքներում, Քաշաթաղի շրջանի Անի համայնքի տեղամասում, ինչպես նաև Շուշի և Մարտունի քաղաքներում:

Հանրապետության տարածքում, պետական պատվերի շրջանակներում, 31 անալոգային հեռուստահեռարձակից կայաններից իրականացվել է հեռուստածրագրերի հեռարձակում:

Զարգացում է գրանցվել նաև հեռախոսակապի և ինտերնետ հասանելիության ոլորտում: Բջջային հեռախոսակապի հասանելությամբ ապահովվել են Քաշաթաղի շրջանի հյուսիսային համայնքներում՝ Շալուա և նրա հարակից գյուղերը, իսկ ինտերնետ հասանելությամբ՝ Քարվաճառի միջնակարգ դպրոցը, Հաղորդ քաղաքը և շրջանի Տող, Թաղասեռ, Վանք, Տյար, Այգեստան, Վարդաշատ, Կարմրակուճ և Ծակուտի համայնքները, Ասկերան քաղաքը, Մարտունի քաղաքը և Շարտար համայնքը, Շուշի քաղաքը և Քարին-Տակ համայնք, Քաշաթաղ քաղաքը: Անել են նաև անլար հեռախոսակապի բաժանորդների քանակը գյուղական համայնքներում, որոնց թիվը կազմում է մոտ 7000 բաժանորդ:

Տրանսպորտ

ԼՂՀ կառավարության 2002թ. նոյեմբերի 26-ի թիվ 36 որոշմամբ հաստատված «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային տրանսպորտով ուղևորների կանոնավոր փոխադրումներն իրականացնող կազմակերպությունների ընտրության մրցույթի անցկացման կարգի» պահանջների համաձայն՝ 2011թ. Շուշի և Մարտունու շրջաններում կազմակերպվել են փաթեթների մրցույթներ, որի շնորհիվ հանրապետության ավտոտրանսպորտային պարկը համալրվել է 6 ավտոբուսներով, վերականգնվել է Խաչմազ, Կաղաքի, Մուշկապատ, Խնուշինակ, Հացի և նախկինում չսպասարկվող Ավդու, Մյուրիշեն, Սպիտակաշեն բնակավայրերի սպասարկումը: Պարբերաբար կազմակերպվել են ավտոբուսների համալրման և փոխարինման մրցույթներ:

2011թ. ընթացքում 53 կազմակերպության և անհատ ձեռնարկատերերի տրամադրվել են մարդատար-տարսի ավտոմոբիլներով ու մեկ կանոնավոր ուղևորափոխադրումների կազմակերպման լիցենզիաներ և 123 ավտոմեքենայի լիցենզիայի ներդիրներ:

«Ավտոմոբիլային տրանսպորտի մասին» ԼՂՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 4-րդ կետի պահանջների համաձայն՝ հաստատվել են կանոնավոր ուղևորափոխադրումներ իրականացնող կազմակերպությունների ճանապարհային թերթիկների և տոմսահաշվարկային փաստաթղթերի ձևերը, իսկ ավտոկայանի կանոնակարգված գործունեության համար՝ ավտոբուսային երթերի գրանցամատյանների և ուղևորման ձևերը:

Հաստատվել են ԼՂՀ միջջրջանային ավտոբուսային կանոնավոր փոխադրումների սակագները, ուղեբեղի փոխադրման և պահպանման վարձավճարները:

«ԼՂՀ մարդատար-տարսի ավտոմոբիլներով ուղևորափոխադրումների կազմակերպման լիցենզավորման կարգը և լիցենզիայի ձևը հաստատելու մասին» ԼՂՀ կառավարության որոշման մեջ կատարվել են փոփոխություններ և լրացրումներ, որոնց համաձայն 2012թ. հունվարի 1-ից հանրապետությունում տարսամուռրային փոխադրումներում կարող են ներգարվել նաև ուսական արտադրության 10 տարի և ավելի փոքր տարիք ունեցող ավտոմոբիլներ (նախկին 15

տարվա փոխարեն): Դրանով իսկ հնարավորություն է ընձեռվում ստեղծել նոր աշխատատեղեր, քնակչության սպասարկմանը մասնակից դարձնել ավելի շատ փոխադրողներ և ապահովել պետական բյուջեի մուտքերի աճ:

2011թ. ընթացքում տրամադրության միջոցների պարտադիր տեխնիկական զննության է ենթարկվել 11348 ավտոմեքենա:

Զգալի աշխատանքներ են իրականացվել Ստեփանակերտ քաղաքի ավտոկայանի շենքի և մոտակա տարածքների բարեկարգման ուղղության: Ստեղծվել են պայմաններ ավտոկայանում ուղևորների կանոնավոր սպասարկման համար:

Քաղաքացիական ավիացիա

2011 թվականին քաղաքացիական ավիացիայի ոլորտում վարած քաղաքականությունը և իրականացված միջոցառումները նպատակառության մեջ են Ստեփանակերտի օդանավակայանի վերականգնման աշխատանքներին՝ հանրապետության օդային կապը այլ պետությունների հետ հաստատելու նպատակով: Իրականացվել են մի շարք աշխատանքներ՝ ուղղված նորագույն սարքավորումներով օդանավակայանի վերագինմանը, անձնակազմի համայրմանը և պատրաստմանը, իրավական դաշտի ստեղծմանը: Մասնավորապես, իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

- իրականացվել է ավիացիոն անձնակազմի նախնական ուսուցման և վերապատրաստման, ատեսավորման, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության ավիացիոն համապատասխան ոլորտների աշխատակիցների հետ աշխատանքային փորձի փոխանակման ծրագրերի մշակումը և ներդնումը,

- ձեռք է բերվել և տեղադրվել բազմադիրքային ռադիոլոկացիոն համակարգը, որի տեղադրման համար ուսումնասիրություններ են իրականացվել հանրապետության տարածքում և կատարվել է 6 կետի ընտրություն: Տվյալ համակարգը թույլ է տալիս կառավարել հանրապետության ամբողջ օդային տարածքը: Համակարգը փորձարկելու նպատակով կազմակերպվել են փորձաքոչըներ և դրանց արդյունքների հիման վրա կատարվել է աերոնավիգացիոն համակարգերի կարգավորում:

- ձեռք է բերվել և տեղադրվել փոխադրումների ծառայության ամբողջ համակարգը, որը թույլ է տալիս կազմակերպել ուղևորների և ուղերենի հաշվառումը, զննումը և ձևակերպումը,

- ձեռք են բերվել և տեղադրվել ձայնային ազդանշանային և տեղեկատվական համակարգերը,

- լրիվությամբ կահավորվել է օդային երթեւկության սպասարկման սրահը, որտեղ կենտրոնացվում է ամբողջ աերոնավիգացիոն և օդերևութաբանական տեղեկատվությունը,

- տեղադրվել և փորձարկվել է աերոդրոմի լուսազդանշանային համակարգը, որը թույլ է տալիս օդաչուին վայրէջքի ժամանակ ճշգրիտ կողմնորոշվել, ինչպես նաև հնարավորություն է ընձեռնվում գիշերվա ժամերին շահագործել աերոդրոմը,

- ձեռք է բերվել և տեղադրվել օդերևութաբանական սարքավորումների նորագույն համակարգ, ինչը թույլ է տալիս ճշգրիտ եղանակային տեղեկատվությամբ ապահովել փոխադրողներին,

- կառուցվել և կահավորվել է բրիֆինգի մասնաշենքը, որը ծառայում է թոհջային անձնակազմին նախաթոհջային գննման և տեղեկատվության ապահովման ու հետքոհջային տեղեկատվության քննարկման համար,

- վազքուղու ծայրամասից 2850մ հեռավորությամբ կառուցվել է օդերևութաբանական հրապարակ և կահավորվել անհրաժեշտ սարքավորումներով,

- ձեռք է բերվել և տեղադրվել լոկացիոն վայրէջքային արբանյակային նորագույն համակարգ, որը թույլ է տալիս վատ եղանակային պայմաններում ընդունել օդանավեր,

- ձեռք է բերվել և տեղադրվել IP կապի համակարգը, որը թույլ է տալիս օպերատիվ կապ հաստատել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի վարչության, Ստեփանակերտի օդանավակայանի, «ԱՐՅԱՏՍ» փակ բաժնետիրական ընկերության, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության և «Արմավիա» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության միջև:

Բոլոր սարքավորումները ձեռք են բերվել համապատասխան սերտիֆիկատ ունեցող մի շարք միջազգային օդանավակայաններ սպասարկող և կահավորող հանրաճանաչ կազմակերպություններից և տեղադրվել են միջազգային պահանջներին համապատասխան:

Ներկրված սարքավորումները շահագործելու և սպասարկելու նպատակով համապատասխան անձնակազմը անցել է դասընթացներ և արտադրող ընկերությունների կողմից ստացել է համապատասխան սերտիֆիկատներ:

- օդանավակայանի փոխադրումների և ավիացիոն անվտանգության ծառայությունների աշխատակիցները գործուղվել են «Զվարքնոց» օդանավակայան, որտեղ անցել են համապատասխան դասընթացներ և մասնակցել են պրակտիկ աշխատանքներին:

Ոլորտի օրենսդրական դաշտի կարգավորման համար 2011 թվականին կառավարության կողմից հաստատվել են վտանգավոր համարվող բեռների օդային փոխադրումները կանոնակարգող, ինչպես նաև աերոնավիգացիոն ծառայությունների մատուցող կազմակերպություններին թույլտվություն տալու կարգերը, մշակվել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության թոհջային կանոնների նախագիծը, ընդունվել են մի շարք գերատեսչական նորմատիվ ակտեր, որոնք կարգավորում են օդային ուղիների շահագործման թույլտվությունների տրման, օդանավերի պետական գրանցման, օդանավերի շահագործման և Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի հետ կապված պայմաններն ու պահանջները, ինչպես նաև օդային երթևեկության սպասարկման, օդերևութաբանության, աերոդրոմների սերտիֆիկացման, ուղևորների և ուղերենի հետ կապված հարցերը:

Քաղաքաշինություն

Քաղաքաշինությունը հասարակության անմիջական կենսական շահերի հետ առնչվող տնտեսության գլխավոր ոլորտներից մեկն է: Ցուրաքանչյուր պետության համար քաղաքաշինությունը ռազմավարական նշանակություն ունեցող ոլորտներից է, որի կայուն զարգացումը նպաստում է երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացմանն ուղղված մի շարք կարևորագույն հիմնախնդիրների լուծմանը :

ԼՂՀ պետական բյուջեում 2011թ. կապիտալ ներդրումների ծավալը կազմել է 18167.4 մլն դրամ: 2011թ. կապիտալ ներդրումների պետական պատվերով կատարված աշխատանքների տվյալներն ըստ ճյուղերի հետևյալն են:

Բնակարանային խնդիրն առաջնահերթ տեղ է զբաղեցնում Լեռնային Ղարաբաղ Հանրապետության բնակչության սոցիալական հիմնախնդիրների շարքում: **Բնակարանաշինությունը** ծավալվել է հետևյալ հիմնական ուղղություններով.

1. **Չոհված ազատամարտիկների ընտանիքների բնակարանների վերանորոգում և կառուցում, որի համար պետական բյուջեից հատկացվել է 322.3 մլն դրամ:**

2. **Այլ սոցիալական խմբերին պատկանող ընտանիքների բնակելի տների վերանորոգման և կառուցման նպատակով 2011թ. հատկացվել է 280.1 մլն դրամ:**

3. **Վերաբնակիչների և փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման ծրագրով 2011թ. ԼՂՀ պետական բյուջեից հատկացված գումարը կազմել է 303.4 մլն դրամ:**

4. **ԼՂՀ-ում ծննդյան և բազմազավակության խթանման միջոցառումների իրականացման նպատակով 2011թ. շինարարական աշխատանքների համար հատկացվել է 412.1 մլն դրամ:**

5. **Առանց ծննդական խնամքի մնացած երեխաների համար տների կառուցման համար գումարը կազմել է 17.5 մլն դրամ:**

Կրթության ոլորտում շարունակվում են աշխատանքներ դպրոցական և նախադպրոցական տարիքի երեխաների ուսումնադաստիարակչական պրոցեսը հարմարավետ շենքային պայմաններում կազմակերպելու ուղղությամբ: Այդ նպատակով 2011թ. կատարվել է 2510.9 մլն դրամի կապիտալ ներդրումներ:

Գազաֆիկացումից գործ բնակավայրերում, դպրոցական շենքերի ջեռուցումն ապահովելու նպատակով, շարունակվում է ջեռուցման նոր համակարգի տեղադրման գործընթացը:

2011թ. շարունակվել է «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հետ համաֆինանսավորման սկզբունքով դպրոցաշինության ծրագիրը:

Բարերար Էդուարդ Սարգսյանի հովանակորությամբ իրականացվում են Ստեփականերտ քաղաքի թիվ 3 դպրոցի վերակառուցման աշխատանքները:

2011թ. կապիտալ ներդրումները **մշակույթի և սպորտի** բնագավառում կազմել են 284.9 մլն դրամ:

Հասարակական և վարչական նշանակության թվով 96 օբյեկտներում կատարվել են կառուցման և վերանորոգման աշխատանքներ 1599.8 մլն դրամի չափով:

ԼՂՀ ավտոճանապարհների վերակառուցման, վերանորոգման և պահպանման նպատակով հատկացվել է 4105.3 մլն դրամ: Հաշվետու տարում իրականացվել է մոտ 30 կմ երկարությամբ, 209000 ք.մ. մակերեսով ավտոճանապարհների նոր ծածկով ասֆալտապատման աշխատանքներ:

Արտարյուջետային միջոցների հաշվին **առողջապահության ոլորտում** կատարված կապիտալ ներդրումների ծավալը կազմել է 436.0 մլն դրամ: Ֆինանսական միջոցները ուղղվել են Մարտակերտի շրջանային հիվանդանոցի նոր շենքի կառուցման աշխատանքներին, պոլիկլինիկայի մասնաշենքի վերանորոգման աշխատանքներին (աշխատանքները կրում են շարունակական բնույթ): Ընթացքի մեջ են նաև բերձոր և Կովսական քաղաքների, ինչպես նաև Մարտունի քաղաքի հիվանդանոցների շենքերի կառուցման աշխատանքները:

Շինարարական աշխատանքներ են իրականացվել նաև **գյուղատնտեսական միջոցառումների** իրականացման ծրագրով, որի կատարման համար հատկացվել է 261.6 մլն դրամ: Ոլորտում ներդրումների գերակա ուղղություններն են ոռոգման համակարգերի ընդլայնումը, երկրագործության և անասնապահության զարգացումը:

Ծահագործման է հանձնվել Խնապատ գյուղում տոհմային կայանի շենքը:

Առանձնակի ուշադրություն է դարձվել նախագծա - նախահաշվային փաստաթղթերի մշակման որակի բարձրացման և կատարելագործման վրա, այն համապատասխանեցնելով նախագծման ժամանակակից պահանջներին:

Զրային տնտեսություն

Ոռոգման համակարգ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011թ. պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվող կապիտալ ներդրումների պետական պատվերով նախատեսված ոռոգման և բնակավայրերի խմելու ջրի մատակարարման համակարգերի բարելավման ծրագրերով հիմնական շեշտը դրվել է ջրերի ամբարման, ջրանցքներից ջրի կորուստների նվազեցման և դրա շնորհիվ ոռոգելի հողերի ջրապահովության բարձրացման ու ոռոգելի նոր հողատարածքների ավելացման, ջրատնտեսական օբյեկտների նորոգման, վերականգնման, կառուցման, ջրհեղեղներին ու երաշտներին դիմակայման, դրանց աղետաբեր հետևանքները կառավարելու համար պահանջվող որակի և անհրաժեշտ քանակի ջրով ապահովելու հնարավորությունների ստեղծման, ջրի հաշվառման համակարգի ներդրման և զարգացման, ջրի տնտեսմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման վրա:

2011թ. ոռոգման համակարգում կատարվել են հետևյալ աշխատանքները.

- մայրուղային ջրանցքների մաքրում,
- Իվանյան-Ասկերան հողային ջրանցքի 60մ հատվածի փոխարինումը խողովակաշարով,
- «Սովետարիս» ջրանցքի գլխամասից 6կմ հատվածի վերակառուցում:

Զրամատակարարման և զրահեռացման համակարգ

Բնակավայրերի զրամատակարարման արդյունավետության շարունակական բարելավման, փոքր հզորության տեղային զրամատակարարման համակարգերի ներդրման, բնակավայրերի զրամատակարարման ապահովման հիմնախնդիրների լուծման նպատակով բնակավայրերում կատարված մոնիթորինգի արդյունքում հիմնականում ուշադրություն է դարձվել շրջանների բնակավայրերին պահանջվող ջրի որակի և անհրաժեշտ քանակի շարունակական և անվտանգ զրամատակարարման, ջրի հաշվառման, տնտեսման, կորուստների նվազեցման, զրամատակարարման համակարգերի վերականգնման և կառուցման, ինչպես նաև համակարգի կառավարման մեխանիզմների կատարելագործման աշխատանքներին:

Հաշվետու տարում հանրապետության 18 համայնքներում իրականացվել են զրամատակարարման բարելավմանն ուղղված ուսումնախրություններ, պատվիրվել և կազմվել համապատասխան նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթեր:

2011 թվականին ԼՂՀ համայնքներում զրամատակարարման և զրահեռացման համակարգում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

Մարտունու շրջանում՝

- Սոս գուղի աջափնյա թաղամասի զրամատակարարման ապահովում,
- Խնուշինակ գյուղի ներքին ցանցի մասնակի վերակառուցում,

Ասկերանի շրջանում՝

- Ասկերան քաղաքի մարզադաշտի զրամատակարարման և զրահեռացման ապահովում,

Հաղորդի շրջանում՝

- Մեծ Թաղեր գյուղի ներքին զրամատակարարման ցանցի կառուցում,
- Ռախստիկ գյուղի ներքին զրամատակարարման ցանցի կառուցում,
- Հաղորդի քաղաքի զրամատակարարման համար ՕԿՁ-1-ից ՕԿՁ-2 խողովակաշարի միացում,

- Իշխանագետի ջրընդունիչ հանգույցի վերանորոգում:

Քաշաթաղի շրջանում՝

- Քաշաթաղի շրջանի մայրուղային և ներտնտեսային ջրանցքների, ինչպես նաև դրենաժների մաքրում,

- Բերձոր քաղաքի ներքին զրամատակարարման համակարգի վերանորոգում:

Զրուաշրջություն

Զրուաշրջության զարգացման ոլորտ

ԼՂՀ գրուաշրջության զարգացման 2011 թվականի ծրագրի և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ցանկի համաձայն կատարվել են հետևյալ աշխատանքները:

Տարվա ընթացքում մշտապես իրականացվել են ԼՂՀ գրուաշրջային ներուժի գովազդմանն ուղղված քարոզչական աշխատանքներ:

Ղրոսաշրջային ներուժի քարոզության նպատակով, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության զրոսաշրջային արդյունքը առանձին տաղավարով ներկայացվել է երեք հեղինակավոր միջազգային զրոսաշրջային ցուցահանդեսներում՝ Մադրիդում, Ռիմինիում (Իտալիա) և Լոնդոնում, որը լուրջ խթան է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն այցելող օտարերկրյա այցելուների թվի աճի համար:

Շարունակվել են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության զրոսաշրջային պաշտոնական կայքեջի (www.karabakh.travel) մշտական թարմացման և բազմազանացման, ինչպես նաև «Google Earth» համացանցային ծրագրի միջոցով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության զրոսաշրջային ներուժի քարոզական աշխատանքները: Տպագրական գովազդի իրականացնելու նպատակով «Նեքստ Վոյաժ» հանդեսում պարբերաբար իրատարակվել են նյութեր ԼՂՀ զրոսաշրջային գրավչությունների մասին :

Անգլերեն լեզվով տպագրվել են առանձին զրոսաշրջային օբյեկտներին նվիրված բրոշյուրներ և տեղեկատվական գրքույկներ՝ «Ծուշի» և «Տիգրանակերտ», «Գանձասար», «Ստեփանակերտ», «Քրիստոնեական եկեղեցու սրբերը», «Նիկոլ Դումանի տուն-թանգարան և ազգագրական թաղամաս»՝ 18000 ընդհանուր տպաքանակով: Որպես տարածման համար անհրաժեշտ պարագաներ, պատրաստվել են զրոսաշրջային քեմատիկայով պայուսակներ և թղթապանակներ: Զրոսաշրջիկներին անվճար տրամադրելու նպատակով տպագրվել է նաև Ստեփանակերտ քաղաքի քարտեզը՝ 5000 ընդհանուր տպաքանակով, որը տարածվում է զրոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոններում:

Նկարահանվել է Ղարաբաղի մասին 30 բոպե տևողությամբ (հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով) ֆիլմ՝ աշխարհագրության, պատմության, մշակույթի, տեսարժան վայրերի, ճարտարապետության, արվեստի, տարածված և ավանդական համարվող արհեստների, ավանդույթների, Արցախի ժողովրդի հյուրախրության, ազգային խոհանոցի և ենթակառուցվածքների մասին, որը մեծ գրավչություն է ներկայացնում Արցախի զրոսաշրջության տեսակետից: Պատվերի շրջանակներում կատարողի կողմից կապահովվի ֆիլմի հեռարձակումը առնվազն 6-անգամ, մեկ տարվա ընթացքում, արքանյակային որևէ հեռուստաալիքով: Պատրաստվել է մեկ այլ՝ 45 վայրկյանանց գովազդային տեսահոլովակ, որը սփուզել է «Երկիր Մեղիա» հեռուստաթերթի միջոցով:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում, ի հավելումն Ծուշիի զրոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնի, ստեղծվել և գործում են «KarabakhInformation» ևս երեք զրոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոններ՝ Ստեփանակերտում, Շաղկաշատում և Տիգրանակերտում: Բոլոր զրոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնները կահավորվել և ապահովվել են անհրաժեշտ գույքով: «KarabakhInformation» կենտրոններում տեղադրելու նպատակով ձեռք է բերվել և համապատասխան ծրագրերով ապահովվել երկու ինֆորմացիոն սենտրային տերմինալ:

«KarabakhInformation» տեղեկատվական կենտրոնները 2011 թվականի ընթացքում սպասարկել են հազարավոր զրոսաշրջիկների, նրանց տրամադրելով հավաստի և անվճար տեղեկություններ երկրի զրոսաշրջային ենթակառուցվածքների և այլ ծառայությունների

Վերաբերյալ, ինչպես նաև այցելուներին աջակցություն է ցուցաբերվել նրանց հանգիստը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում կազմակերպելու գործում:

Կատարվել են ԼՂՀ տարածքում դեպի զբոսագրավության օբյեկտներ տանող մայրուղիների վրա տեղադրված ճանապարհային ցուցանակների սպասարկման և վերանորոգման աշխատանքներ:

Իրականացվել են օրենսդրական դաշտի կարգավորմանը և զբոսաշրջության ոլորտի զարգացմանն ուղղված աշխատանքներ, որի շրջանակներում ընդունվել են օրենսդրական փոփոխություններ «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքում և ենթաօրենսդրական ակտերում :

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության 2011թ. սեպտեմբերի 14-ի N 660-Ն և 2011թ. մարտի 22-ի N162-Ա որոշումներով հաստատել են «ԼՂՀ հարավային զբոսաշրջային երթուղու զարգացման ծրագիրը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ցանկը» և «Ստեփանակերտի օդանավակայանի վերագործարկման կապակցությամբ զբոսաշրջության ոլորտում իրականացվելիք անհրաժեշտ միջոցառումների ցանկը»:

«Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքի պահանջների համաձայն իրականացվել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում գործող բոլոր հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների հաշվառումը, ինչը կապահովի մատուցվող հյուրանոցային ծառայությունների կայուն որակ, սպառողի՝ հյուրանոցային ծառայությունների ընտրություն, հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների մրցունակության բարձրացում: 2011 թվականին սկսվել է նաև կամավոր սկզբունքով հյուրանոցների որակավորումը՝ որակավորման վկայական է ստացել 1 հյուրանոց :

Պատմամշակութային հուշարձանների վերականգնման ու բարեկարգման ոլորտ

2011թ. ընթացքում հուշարձանների ամրակայման, վերականգնման ու բարեկարգման բնագավառում իրականացվել են զգալի աշխատանքներ, որոնք կրում են շարունակական բնույթ: Այսպես՝

- աշխատանքներ են տարվել՝ Գտշավանքի վանական համալիրի գլխավոր եկեղեցու քիվերի, տանիքի սալերի ու պատերում պակասող սրբատաշ քարերի տեղադրման ուղղությամբ.
- բարեկարգվել է Տիգրանակերտի աղբյուր-իջևանատան տարածքը, իրականացվել են ջրամատակարարման աշխատանքները.
- աշխատանքներ են իրականացվել են Դադիվանքի վանական համալիրի երիցատան պատերի, թաղերի և երկրորդ հարկի վերականգնման ուղղությամբ.
- 2011 թվականին վերականգնողական աշխատանքներ են տարվել Տողի մելիքական ապարանքի՝ Մելիք Եգանի ընդունարանի հիմքերի ու պատերի ուժեղացման, ընդհանուր կամարի տեղադրման, հատակների սալապատման և նկուղային հարկի վերականգնման ուղղությամբ.
- աշխատանքներ են իրականացվել նաև Ամարասի վանական համալիրում և Խնուշինակ գյուղի՝ եկեղեցու տանիքի կոնսերվացման ուղղությամբ:

Իսլամական մշակույթի ժառանգության պահպանման շրջանակներում իրականացվել են՝ Շուշի քաղաքի Ղազանչեցոց 42 հասցեում գտնվող շենք - հուշարձանի պատուհանների և դրների տեղադրման աշխատանքները:

Հուշարձանների մաքրման և բարեկարգման ծրագրով աշխատանքներ են իրականացվել Ասկերանի շրջանի «Փիրումաշեն» եկեղեցու շրջակայրում, Մարտակերտի շրջանի Գառնաքար գյուղի հին գերեզմանատանը, «Ամարաս» վանքային համալիրի տարածքում, «Մայրաքերդի» ու «Տիգրանակերտ» արգելոցի տարածքում գտնվող իջևանատան շրջակայրում և Բովուշանի վանքի տարածքում:

Պատմամշակութային հուշարձանների նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերի կազմման ծրագրով կատարվել են հետևյալ աշխատանքները. կազմվել է Տող գյուղի մելիքական ապարանքի՝ Մելիք Եզանի գլխատան գիտամեթոդական նախագիծը, Տող գյուղի մելիքական ապարանքին հարակից եռահարկ շենքի գիտամեթոդական նախագիծը՝ հարմարեցնելով գորգագործության թանգարանային մասնաշենքի, Շուշի քաղաքի պատմամշակութային հիմնավորման նախագծի ավարտական փուլը, Դաղիվանքի մուտքի կամարի գիտամեթոդական նախագիծը:

Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանության և ուսումնասիրման ոլորտ

2011թ. ընթացքում հուշարձանների պահպանության և ուսումնասիրման բնագավառում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

Ուսումնասիրվել և վկայագրվել է 291 պատմամշակութային հուշարձան: Կազմվել է 103 հուշարձանի պահպանության գոտի:

Հուշարձանների ուսումնասիրման շրջանակներում պեղման-ուսումնասիրման աշխատանքներ են իրականացվել Ազոխի քարանձավում, Տիգրանակերտ հնավայրում, Տողի մելիքական ապարանքում, ԼՂՀ Ասկերանի շրջանի Դաշուշեն գյուղի «Սք. Սարիբեկ» սրբատեղիում, Շահումյանի շրջանի Դաղիվանքի վանական համալիրի գլխավոր մուտքում, Քաշարաղի շրջանի Կերենի դամբարանադաշտում, Ասկերանի շրջանի Խնձրիստան գյուղի «Զուխտակ եղջի» հնավայրում և «Կարկառ» բերդաքաղաքում:

Ընթացքավորվել են հուշարձանների սեփականության իրավունքի գրանցման գործառույթները:

Հուշարձանների քարոզչության և իրատարակչական աշխատանքների շրջանակներում տպագրվել են «Արցախի վանքերը» հայերեն և անգլերեն լեզուներով գիրքը, ԼՂՀ Ասկերանի և Հաղբութի շրջանների պատմամշակութային հուշարձանների ցուցակները:

Թանգարանային գործի գորգացման ոլորտ

Բացվելիք գորգի և ձեռագործության թանգարանի ցուցանմուշների ձեռքբերման ծրագրի համաձայն՝ գնվել են ձեռագործ կարպետներ, ուղեգորգեր, գորգեր, ազգային հագուստ: Թանգարաններին ցուցաբերվել է գիտամեթոդական աջակցություն: Իրականացվել են Արցախի

պետական պատմաերկրագիտական թանգարանում պահպանվող գորգերի հավաքածուի կատալոգի հրատարակչական աշխատանքները (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն):

Կազմակերպվել են «Հյուսիսային Արցախի պատմա-ճարտարապետական հուշարձանները», «Արցախի խաչքարերը» և հայոց ցեղասպանությանը նվիրված ցուցահանդեսներ:

Կրթություն և գիտություն

Կրթության համակարգի կառուցվածքը ԼՂՀ-ում բխում է «Կրթության մասին» ԼՂՀ օրենքից և հիմնվելով սահմանադրական դրույթների վրա ուղղորդում է համակարգի զարգացումը:

Արցախում պետական կրթական քաղաքականությունը գործնականում իրականացվում է ԼՂՀ օրենքների, ԼՂՀ կառավարության որոշումների, ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության հրամանների և ընդհանուր աշխատանքային պլանի շրջանակներում: Այդ քաղաքականության հիմքում գուգակցվում են ազգային և համաշխարհային /միջազգային/ նորարարությունները, ինչը առավել բարձր որակ ապահովելու նպատակ է հետապնդում:

Կրթության եւ գիտության բնագավառին նոր թափ հաղորդելու, ուսման որակը բարձրացնելու եւ այսօրվա պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով 2011 թվականին շարունակվել են համակարգում իրականացվող բարեփոխումները: Հանրակրթությունը, որը ներառում է նախադպրոցական, տարրական, հիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթությունը, որպես կրթության ոլորտի հիմնական գերակայություն, դիտարկվել է բարեփոխումների շարունակական իրականացման համար մատուցվող ծառայությունների որակի և արդյունավետության տեսանկյունից: 2011 թվականին շարունակվել է պետական նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններ ստեղծելու պետական քաղաքականությունը: Իրականացվել են միջոցառումներ, նպատակ ունենալով երեխաներին նախապատրաստել տարրական դպրոցին, ապահովել դպրոցներին կից նախադպրոցական և նախապատրաստական խմբերի գործունեությունը՝ մեծացնելով նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածությունը:

Մշակվել և ամրագրվել են նախադպրոցական կրթությունը կարգավորող մի շարք նորմատիվ փաստաթղթեր: 2011թ. ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարի հունիսի 13-ի N111-Ն հրամանով հաստատվել են «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների ղեկավար և մանկավարժական կազմի տարիֆառակավորման բնութագրերը», N113-Ն հրամանով՝ «Նախադպրոցական կրթության պետական կրթական չափորոշիչները», հունիսի 27-ի N127/Մ հրամանով՝ «Պետական նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխաների ընդունելության կարգը»:

2011 թվականին շահագործման հանձնվեց Ստեփանակերտի թիվ 2 մանկապարտեզի 4 խմբակով մասնաշենքը: Այսպիսով մանկապարտեզում գործում է 12 խումբ՝ 350 երեխայի ընդգրկմամբ: Մասնաշենքը կապիտալ վերանորոգման ենթարկվեց «Բեյս - Սեթըլս» ընկերության հատկացրած միջոցներով.

Ավարտվել են նաև բարերարի կողմից Մարտակերտի շրջանի Մեծ շենի մանկապարտեզի շենքի կառուցման աշխատանքները: Անհրաժեշտ գույքը ձեռք բերելուց հետո այն կսկսի գործել:

Կրթական բարեփոխումների արդյունքում փոխվել է կրթական համակարգի կառավարման սեկտորը: Այս կապակցությամբ շարունակվել է 2010 թվականին սկսած համապատասխան նորմատիվային փաստաթղթերի մշակումն ու ամրագրումը: Մասնավորապես մշակվել և ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարի հունիսի 13-ի N112-Ն հրամանով հաստատվել է ««Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հանրակրթական ուսումնական հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության աշակերտական խորհրդի օրինակելի կանոնադրությունը», ինչպես նաև սեպտեմբերի 9-ի N158/Մ հրամանով՝ «Հիմնական, միջնակարգ հանրակրթական և առանձնացված ավագ դպրոցների դեկան աշխատողների, վարչատնտեսական, ուսումնաօժանդակ և սպասարկող անձնակազմի տիպային հաստիքները» նոր խմբագրությամբ: Նաև մշակվել և փետրվարի 25-ի N27-Ն հրամանով հաստատվել է «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հանրակրթական ուսումնական հաստատության սովորողի ընդունելության, տեղափոխման և ազատման կարգը»:

ԼՂՀ կառավարության որդեգրած կրթական քաղաքականության բարեփոխումներից է ուսուցիչների վերապատրաստման աշխատանքների շարունակական իրականացումը: Ուսուցիչների վերապատրաստման գործընթացը հետապնդում է նրանց մասնագիտական, մեթոդամանկավարժական գիտելիքների հարստացման, ժամանակակից մանկավարժական տեխնոլոգիաներին հաղորդակցվելու նպատակ:

Բարեփոխումներ են կատարվել նաև հատուկ կրթության ոլորտում: Բարեփոխումների արդյունավետ իրականացումը հնարավոր է միայն համապատասխան համալիր միջոցառումների աստիճանական իրականացման դեպքում: Զգալի աշխատանքներ են տարվել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպման գործընթացում առկա հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ, մասնավորապես դասագրքերի և ուսումնամեթոդական գրականության ձեռք բերման, ներառական կրթության մանկավարժների, սոցիալական և հատուկ մանկավարժների ու հոգեբանների պատրաստման ու վերապատրաստման ուղղությամբ: «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի օժանդակությամբ հանրապետության տարբեր դպրոցներում լրիվ կահավորվել են հատուկ նախատեսված թվով 9 դասասենյակներ :

Հանրակրթության ոլորտում բարեփոխումների հիմնական խնդիրը հանդիսացող կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացման նպատակով 2011թ. շարունակվել է հանրակրթական դպրոցների նյութատեխնիկական հիմքի համալրումը ուսումնալաբորատոր սարքերով, դիտողական պարագաներով, համակարգչային ու պատճենահանող սարքերով, շարունակվել են նաև դպրոցաշինության, մանկավարժական կադրերով ապահովման և այլ աշխատանքները:

Կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության առաջնահերթ խնդիր է հանդիսացել ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մուտքը կրթական հաստատությունները. նորացվել է հանրակրթական դպրոցների համակարգչային բազան, կրթօջախները ապահովվել են ժամանակակից տեղեկատվական կարիքնետներով, ինչը հնարավորություն կտա հետազոտ

ստեղծելու ընդհանուր կրթական ցանց: ՀՀ կառավարության միջոցներով թվով 10, իսկ բարերարների կողմից՝ 3 դպրոցներում ստեղծվել են ժամանակակից տեղեկատվական կարինետներ: «Նոր ուսումնական ռազմավարություն» /ՆՈՒՌ/ ծրագրի շրջանակներում Ստեփանակերտի և Շուշիի դպրոցների վերապատրաստում անցած դասվարներին և ինֆորմատիկայի ուսուցիչներին բաժանվել են 130 հատ ԽՕ տիպի համակարգիչներ:

2011 թվականին շարունակվել են հանրակրթական դպրոցների առաջին դասարաններ ընդունվող սովորողներին 20 հազարական դրամ գումար հատկացնելու, հանրակրթական դպրոցների աշակերտներին անվճար դասագրքերով, իսկ ուսուցիչներին՝ մեթոդական գրականությամբ, ծրագրերով և ուսումնական այլ նյութերով ապահովելու ծրագրերը:

Կատարվել է արտադպրոցական իիմնարկների բովանդակային բարելավում՝ հաշվի առնելով դպրոցականների հետաքրքրությունները, լրացուցիչ ծառայությունների ոլորտի ընդլայնում, արտադպրոցական, մարզական և ռազմամարզական ծրագրերի և միջոցառումների իրականացում, սովորողների ամառային հանգստի կազմակերպման նպատակով ռազմամարզական և մանկապատանեկան ճամբարների գործունեության ապահովում: Ռազմամարզական ճամբարում 2011թ. կազմակերպվել է 19 սփյուռքահայ պատանիների հանգիստը:

Զգալիորեն բարելավվել են հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմաններն ու ուսումնանյութական հագեցվածությունը:

Աշխատանքներ են իրականացվել արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթության կայացման ու հետագա զարգացման ուղղությամբ, կահավորվել են արհեստագործական կարինետներ ու լաբորատորիաներ, հատկացվել են տրանսպորտային միջոցներ, գործիքներ ու սարքավորումներ:

Անհրաժեշտ քայլեր են ձեռնարկվում հանրապետությունում կրթական օջախների կառուցման, վերանորոգման ու վերազինման, համակարգի աշխատակիցների սոցիալական վիճակի եւ աշխատանքային պայմանների բարելավման համար:

Բարձրագույն կրթության ոլորտի առաջընթաց քայլ էր կրեդիտային համակարգի ներդրումը: Անցումը կրեդիտային համակարգին բարձրացրել է ուսանողների և դասախոսների պատասխանատվությունը, հիմքեր ստեղծել բուհական կրթության որակի բարձրացման, Բոլոնիայի գործընթացի մասնակից երկրների կրթական աստիճանների սահուն անցման համար:

Այս ոլորտի առաջընթաց քայլերից է նաև միասնական քննությունների ընթացակարգով ընդունելության կազմակերպումը, կիսամյակային քննությունների կազմակերպման գործընթացում սուբյեկտիվ գործուների աստիճանական հաղթահարումը, պրոֆեսորադասախոսական կազմի համալրման նպատակով երիտասարդ գիտամանկավարժական կադրերի և այլ ճյուղերի որակյալ մասնագետների պատրաստման համար ԼՂՀ բուհերի մագիստրոսական և ասպիրանտական կրթական ծրագրերով որակյալ ուսուցման կազմակերպումը, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական բուհերում անհրաժեշտ մասնագետների պատրաստումը:

Մշակվել են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության ոլորտները կարգավորող մի շարք նորմատիվային փաստաթղթեր, մասնավորապես «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական

հաստատություններ օտարերկրյա քաղաքացիների ընդունելության կարգ» /ԼՂՀ կառավարության 2011թ. հուլիսի 26-ի N511-Ն որոշում/, «Ուսանողների /ունկնդիրների/ մեկ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունից այլ ուսումնական հաստատություն տեղափոխման կարգ» /ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարի 2011թ. ապրիլի 19-ի N69-Ն հրաման/, «Սեկից ավելի արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթություն ստանալու կարգ» /ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարի 2011թ. մայիսի 10-ի N84-Ն հրաման/, «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հանրակրթական, նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/ և միջին մասնագիտական, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների շրջանավարտների պետական նմուշի ավարտական փաստաթղթերի պատվիրման, բաշխման, լրացման, հաշվառման և պահպանման կարգեր» /ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարի 2011թ. հունիսի 6-ի N105-Ն հրաման/:

Գիտության ոլորտի զարգացման ուղղությամբ աստիճանաբար կենսականացվել են Արցախի գիտական կենտրոնի գործունեության ծրագրերը: 2011 թվականին Արցախի գիտական կենտրոնի ղեկավարությամբ իրականացվել են 6 թեմաներ, որոնցից 2-ի կատարումն ավարտվել է, իսկ 4 թեմաներ կշարունակվեն իրականացվել 2012 թվականին:

Հանրապետության գիտական կառույցների, բուհական և այլ ոլորտների գիտական ներուժի արդյունավետ օգտագործման նպատակով կշարունակվի համագործակցությունը Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի, գիտության պետական կոմիտեի, բուհերի և այլ գիտական կառույցների հետ, առանձնակի ուշադրություն կդարձվի տեղեկատվական նոր տեխնոլոգիաների զարգացմանը և տարբեր ոլորտներում դրա ներդրմանը:

Արցախի գիտական կենտրոնի կողմից ուսումնասիրություններ կկատարվեն նաև հումանիտար և բժշկական գիտությունների գծով:

Առողջապահություն

Բնակչության առողջության պահպանումը պետության կողմից դիտարկվում է որպես ազգային անվտանգության ապահովման կարևորագույն խնդիրներից մեկը:

2011թ. առողջապահության ոլորտի քաղաքականության հիմքում դրված են եղել բնակչության առողջության պահպանման և բարելավման հստակորեն սահմանված հետևյալ հիմնական արժեքները՝ բուժօգնության տրամադրման հավասարություն, արդարություն, մատչելիություն, բժշկական օգնության որակի ապահովում, ֆինանսական միջոցների արդյունավետ օգտագործում:

Իրականացվող բարեփոխումներն անդրադառնում են համակարգի կազմակերպչական ու կառուցվածքային վերափոխումներին, օրենսդրական դաշտի բարելավմանը, ոլորտի օպտիմալացմանը և արդիականացմանը, առողջապահության ֆինանսական համակարգի և բժշկական օգնության կազմակերպման կատարելագործմանը:

Առողջապահության ոլորտում պահպանվել են պետության կողմից իրականացվող քաղաքականության ներքոհիշյալ գերակա ուղղությունները՝ մատչելի և որակյալ բժշկական օգնության ապահովումը, հիգիենիկ և հակահամաճարակային անվտանգության ապահովումը,

առողջության առաջնային պահպանման ապահովումը, մոր և մանկան առողջության ապահովումը, սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովումը, բժշկական օգնության որակի բարելավումը, հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդություններից բուժվողների բուժօգնության ապահովումը, դեղորայքային ապահովումը, տեղեկատվական համակարգի կատարելազործումը, պետական ֆինանսական միջոցների նպատակային օգտագործումը:

Ելնելով առողջապահության ոլորտի ծրագրային գերակայություններից՝ 2011թ. առողջապահական պետական նպատակային ծրագրեր են հանդիսացել.

- բնակչության հիգիենիկ և հակահամաճարակային անվտանգության ապահովման ծրագիրը,
- բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ծրագիրը,
- մոր և մանկան առողջության պահպանման ծրագիրը,
- բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին /հատուկ/ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ծրագիրը,
- սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարի ծրագիրը:

Ամենամյա առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում շարունակվել է բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ապահովումը: Իրականացվել են առաջնային բուժօգնության որակի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներ՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով գյուղական բնակչության կարիքներին: Առաջնային բուժօգնության որակի բարձրացմանը նպաստում է ԼՂՀ կառավարության հաստատած առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության և նրա մոտ բնակչության գրանցման կարգը:

Առաջնային բուժօգնության օղակի աշխատանքները լիարժեք իրականացնելու համար կազմակերպվել են բազմաթիվ այցեր տարբեր շրջաններ և գյուղեր՝ տեղում ծանոթանալով առկա խնդիրներին և հնարավորության սահմաններում տալով համապատասխան լուծումներ: Առողջության առաջնային պահպանման /ԱՍՊ/ բժիշկները ամիսը մեկ անգամ, իսկ նեղ մասնագետները /վիրաբույժ, ակնաբույժ, նյարդաբան, քիթ-կոկորդ-ականջաբան, սրտաբան/ տարեկան երկու անգամ, այցելություններ են կատարել կցագրված գյուղական համայնքներ և տեղում կատարել բնակչության ընդունելություն:

Առողջապահության բնագավառում հիմնական գերակայունություն է համարվել առաջնային (ամբողատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնությունը:

2011թ. շարունակվել են առաջնային (ամբողատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության օղակի դերի բարձրացմանը, կանխարգելիչ ուղղվածության ուժեղացմանը, ամբողատոր բուժպոլիկլինիկական ծառայության կողմից իրականացվող բուժօգնության տեսակների և դրա տեսակարար կշռի մեծացմանն ուղղված աշխատանքները:

«Հիգիենիկ հակահամաճարակային ծառայության պահպանում» ծրագրով իրականացվել են բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը, հանրային

առողջության պահպանման նպատակով փորձագիտական հետազոտությունների անցկացումը, ուսումնասիրությունները, լաբորատոր և գործիքային հետազոտությունները: Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայությունը իրականացրել է հանրապետության տարածքում գործող ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների /անկախ սեփականության ձևից/ կողմից սանիտարահամաճարակաբանական անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների կազմակերպում, ինչպես նաև բնակչության առողջության վրա արտաքին աշխարհի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության կանխարգելում:

«Համաճարակաբանության և հիգիենայի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի ԶԻԱՀ ախտորոշման լաբորատորիայի կողմից կատարվել է 4368 հետազոտություն՝ ՄԻԱՎ հայտնաբերելու նպատակով:

ԼՂՀ պետական բյուջեից 2011 թվականի առողջապահական համակարգին հատկացված միջոցների արդյունավետությունը բարձրացնելու և ծախսերը վերահսկելու նպատակով պարբերաբար ստուգումներ են կատարվել ինչպես բուժիմնարկներում, այնպես էլ վերջիններիս կողմից ներկայացվող ամսական և եռամսյակային հաշվետվությունների մասով:

Դեղային և տեխնոլոգիական քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է եղել դեղերի և նոր տեխնոլոգիաների մատչելիության, անվտանգության և կիրառման արդյունավետության բարձրացման ապահովմանը: Հանրապետության բնակչությանը որակյալ դեղերով ապահովելու մատչելիությունը կանոնակարգելու նպատակով 2011 թվականին իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները:

«Կենտրոնացված կարգով դեղորայքի ձեռքբերում» ծրագրով նախատեսված գումարներով ձեռք է բերվել դեղորայք, որը տրամադրվել է ԼՂՀ կառավարության 2005 թվականի դեկտեմբերի 20-ի «Անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով դեղեր ձեռք բերելու իրավունք ունեցող սոցիալական խմբերի և հիվանդությունների ցանկերը հաստատելու մասին» N555 որոշման համաձայն ընդգրկվող անձանց:

Շարունակվել է բուժկետերի ապահովումը դեղանյութերով և բժշկական պարագաներով ինչպես պետական բյուջեի միջոցներով կենտրոնացված կարգով ձեռք բերվող, այնպես էլ համագործակցող հասարակական կազմակերպությունների միջոցներով ձեռք բերվող դեղամիջոցներով:

Իրականացվել են աշխատանքներ բուժաշխատողների հետդիպլոմային շարունակական կրթության գործընթացը մատչելի դարձնելու ուղղությամբ: ԼՂՀ շրջանները բժիշկ մասնագետներով համալրելու նպատակով, պետական պատվերի շրջանակներում ՀՀ առողջապահության նախարարության Առողջապահության ազգային ինստիտուտի կլինիկական օրդինատուրա են ընդունվել Երևանի Մ. Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի և Արցախի պետական համալսարանի թվով 12 շրջանավարտներ: Շարունակվել է բժիշկների և բուժքույրերի վերապատրաստման գործընթացը: Հայաստանի Հանրապետությունում և Ռուսաստանի Դաշնությունում անվճար հիմունքներով վերապատրաստվել են 61բժիշկներ և բուժքույրեր:

Սոցիալական ապահովություն

2011թ. ԼՂՀ սոցիալական ապահովության ոլորտում իրականացրած քաղաքականության հիմք են հանդիսացել ԼՂՀ նախագահի և ԼՂՀ կառավարության գործունեության ծրագրային դրույթները: Իրականացրած սոցիալական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են. հանրապետությունում ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավում, բնակչության կենսամակարդակի հետևողական բարձրացում, սոցիալական անհավասարության կրճատում և այլն:

Ժողովրդագրական քաղաքականություն

Ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումը շարունակում է մնալ սոցիալական քաղաքականության գերակայություն, որի համատեքստում 2011 թվականին.

- 900 նոր ամուսնացած գույզերին (այդ թվում՝ ԼՂՀ պաշտպանության բանակում ծառայող՝ ՀՀ քաղաքացիություն ունեցող պայմանագրային զինծառայողների նորաստեղծ 22 ընտանիք) տրամադրվել է 300.0 հազ. դրամի չափով ամուսնության նպաստ:

- ծննդիության և բազմազավակության խթանման ծրագրի շրջանակներում շարունակվել է երեխայի ծննդյան կապակցությամբ միանվագ նպաստների տրամադրումը ու 3-րդ և յուրաքանչյուր հաջորդ երեխայի անվամբ նպատակային ժամկետային ավանդների բացումը: Հաշվետու ժամանակաշրջանում 2652 երեխայի ծննդյան կապակցությամբ հատկացվել է 698.1 մլն դրամի չափով ծննդյան միանվագ նպաստ, ինչպես նաև 418.4 մլն դրամի չափով բացվել են 733 ժամկետային ավանդներ:

- 1704 չաշխատող կանանց տրամադրվել է հղիության և ծննդաբերության նպաստ՝ 149.5 հազ. դրամի չափով,

- շարունակվել են 6 և ավելի անշափահաս երեխա ունեցող ընտանիքների համար նոր բնակելի տների կառուցման աշխատանքները, որն իրականացվում է կապիտալ ներդրումների ծրագրով:

Միգրացիոն քաղաքականություն

Միգրացիոն քաղաքականության հիմնական նպատակը հայրենադարձության ծրագրերի իրականացումը, միգրացիոն ներիուրի խթանումն է: 2011թ. ԼՂՀ է տեղափոխվել և վերաբնակչի կարգավիճակ ստացել 169 ընտանիք՝ 580 անդամներով, իսկ 2010թ.՝ 130 ընտանիք՝ 444 անդամներով: Բոլոր վերաբնակիչներին տրամադրվել են ԼՂՀ օրենսդրությամբ սահմանված արտոնությունները: Վերաբնակիչների և փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման ծրագրով 2011թ. ծախսվել է 62.9 մլն դրամ՝ 72.3%-ով ավելի, քան 2010թ.:

Պետական նպաստների համակարգ

Պահպանելով 2009թ. հունվարի 1-ից գործող պետական նպաստների բազային չափը (6000 դրամ), 2011 թվականին ըստ առանձին կատեգորիաների հավասարեցվել են պետական

նպաստների բազային չափի գործակիցները ԼՂՀ ամբողջ տարածքում, ինչպես նաև բարձրացվել են 2-րդ խմբի հաշմանդամների երեխաներին և մինչև 2 տարեկան երեխա խնամող անձանց տրվող նպաստների գործակիցները: Արդյունքում մեկ երեխայի հաշվով.

- ալիմենտ ստացող և 4 անչափահաս երեխաներ ունեցող ընտանիքների երեխաներին տրամադրվող նպաստներն, աճելով 30.0%-ով, կազմել են մեկ երեխայի հաշվով 7800 դրամ, նախկին 6000 դրամի փոխարեն,

- 2-րդ խմբի հաշմանդամների երեխաներին տրամադրվող նպաստն, աճելով 50.0%-ով, կազմել է 9000 դրամ՝ նախկին 6000 դրամի փոխարեն,

- մինչև 2 տարեկան երեխա խնամող անձանց տրվող նպաստն, աճելով 25.0%-ով, կազմել է 15000 դրամ՝ նախկին 12000 դրամի փոխարեն:

2010թ. համեմատ պետական նպաստների ծրագրի ծախսերն, աճելով 16.5%-ով, կամ շուրջ 376.0 մլն դրամով, կազմել են 2651.7 մլն դրամ: Ծրագրից օգտվել է 19 068 նպաստառու:

2011թ. իրականացվել է առանց ծնողական խնամքի մնացած 47 երեխաների կենտրոնացված հաշվառումը: 2011թ. առանց ծնողական խնամքի մնացած 10 երեխաների Ստեփանակերտ քաղաքի նորակառույց «Արցախ» թաղամասում հատկացվել են կահավորված 1 սենյականց քնակարաններ:

ԼՂՀ սոցիալական ապահովության նախարարության համակարգում գործող երկու «Երեխաների խնամքի և պաշտապանության գիշերօթիկ հաստատություններում» 2011թ. ընթացքում խնամք են ստացել առանց ծնողական խնամքի մնացած, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով ընտանիքների 5 տասնյակից ավելի երեխաներ:

2011թ. գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվող սովորող 48 երեխաներին հատկացվել են ըստ 7-12 և 13-18 տարիքային խմբերի համապատասխանաբար 2000 և 3000-ական դրամի չափով գումար գրպանի մանր ծախսեր կատարելու նպատակով:

Մեայտեմբերի 1-ի՝ գիտելիքի և դպրության օրվա կապակցությամբ ԼՂՀ պաշտպանության ժամանակ մարտական գործողություններին մասնակցելու հետևանքով, ինչպես նաև ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ զոհված (մահացած) զինծառայողների նպաստառու 268 երեխաներին ԼՂՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տրամադրվել է 30.0 հազ. դրամի չափով միանվագ դրամական օգնություն:

2011թ. ԼՂՀ Շահումյանի և Քաշարաղի շրջանների 9978 բնակիչներին օգտագործված էլեկտրաէներգիայի կամ վառելափայտի դիմաց ԼՂՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տրամադրվել են ամենամսյա դրամական օգնություններ:

Մշակվել և 2012թ. հունվարի 1-ից ուժի մեջ է մտել «Ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստների մասին» ԼՂՀ օրենքը՝ սկիզբ դնելով ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստների նոր՝ ժամանակի պահանջներին առավելագույնս համապատասխանող համակարգին:

ԿԵՆՍԱԲՈՂԱԿԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅՈՒՆ և ՍՊԾԻԱԼԱԿԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բնագավառի գերակա ուղղությունը կենսաբողակային բարեփոխումների իրականացումն ու ոլորտում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումն է:

2011 թվականին ապահովագրական և սպծիալական կենսաբողակմերի միջին չափերը կազմել են համապատասխանաբար 29 300 և 13 700 դրամ՝ 2010 թվականի 26 500 և 10 400 դրամի փոխարեն:

2011թ. աշխատանքներ են տարվել սպծիալական ապահովագրության և կենսաբողակային ապահովության բնագավառի օրենսդրական դաշտի կատարելագործման ուղղությամբ: Մասնավորապես հանրապետությունում բազմաստիճան կենսաբողակային համակարգ ներդնելու համար օրենսդրական հիմք ստեղծելու նպատակով մշակվել և Ազգային Ժողովի կողմից 2011թ. նոյեմբերի 30-ին ընդունվել է «Պետական կենսաբողակմերի մասին» ԼՂՀ նոր օրենքը:

Աշխատանք և զրադապություն

2011թ. գործազուրկի կարգավիճակ ստացած անձանց թիվը նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 3.8%-ով կազմել է 3313 մարդ, որից միայն 369-ը կամ 11.0%-ն է նպաստառու: Գործազրկության նպաստը կազմել է 19500 դրամ՝ 2010 թվականի 18000 դրամի փոխարեն:

Սպծիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային պետական մարմին դիմած քաղաքացիներից 2011թ. աշխատանքի է տեղավորվել 137 մարդ, որից 108-ը գործազուրկ:

Պետական բյուջեի միջոցներով 2011թ. 82 գործազուրկմերի համար կազմակերպվել են մասնագիտական ուսուցման դասընթացներ:

Շարունակվել է 2009 թվականից մեկնարկած մասնագետներին խրախուսման և սոցազակցության ծրագիրը, որի շրջանակներում այլ վայր աշխատանքի ուղեգրվող բժիշկներին տրամադրվել է ֆինանսական աջակցություն: 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ծրագրում ընդգրկված են 57 բժիշկներ:

Ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունն ուղղված է աշխատանքի խթանմանը, տնտեսության մեջ ընթացող զարգացումներին համապատասխան աշխատուժի մրցունակության բարձրացմանը, ինչպես նաև սպծիալական խոցելի խմբերին զրադապության ոլորտ ներգրավելուն:

Փոփոխություններ են կատարվել «Բնակչության զրադապության և գործազրկության դեպքում սպծիալական պաշտպանության մասին» օրենքում: Փոփոխությունների արդյունքում կարգավորվել է գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող անձանց զրադապության հարցը: Մասնավորապես նրանց հնարավորություն է տրվել ընդգրկվել զրադապության տարածքային պետական մարմնի կողմից իրականացվող մասնագիտական ուսուցման ծրագրերում և ուսուցման ողջ ընթացքում ստանալ կրթաթոշակ: Հստակեցվել է մեկից ավելի անգամ գործազուրկի կարգավիճակում գտնվող անձանց գործազրկության նպաստ ստանալու հարցը:

2011թ. դեկտեմբերի 29-ին ընդունվել է «Գործազրկության նպաստի չափը սահմանելու մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության որոշումը, համաձայն որի գործազրկության նպաստի չափն այսուհետ կսահմանվի ԼՂՀ կառավարության որոշմամբ

(նախկինում այն սահմանվում էր «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 60 տոկոսի չափով):

Սոցիալական աջակցություն

Հաշմանդամների և տարեցների հիմնահարցերի բնագավառում իրականացվող ծրագրերն ուղղված են եղել հաշմանդամների սոցիալական վիճակի բարելավմանը, հասարակությանը նրանց ինտեգրմանը, հավասար (մատչելի) պայմանների ապահովմանը, բժշկական, սոցիալական և հոգեբանական վերականգնմանն ուղղված աշխատանքներին: Մասնավորապես՝

- ըստ անհրաժեշտության հաշմանդամներին տրամադրվել են պրոբեզավորման, պրոբեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներ, թիկնասայլակներ, լսողական սարքեր, քայլակներ, հենակներ, ձեռնափայտեր: Տեղում որոշ աշխատանքների կազմակերպման անհնարինության պատճառով ք.Երևանում կատարվել է հաշմանդամների վերջույթների և աշքի պրոբեզավորում, պատրաստվել օրթեզ, հատկացվել ձայնաստեղծ սարք:

- տեսողության խնդիրներ ունեցող հաշմանդամների համար «Արև» ծրագրի շրջանակներում անց է կացվել անվճար համակարգչային ուսուցում և տրամադրվել են հատուկ համակարգիչներ,

- պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կազմակերպվել է առանձին սոցիալական խմբերին պատկանող քաղաքացիների առողջարանային բուժումը, ինչպես նաև նրանց տրամադրվել են հանգստյան տների ուղղերեր: Ծրագրից օգտվել են ավելի քան 500 քաղաքացի:

- հիշարժան օրերի կապակցությամբ միանվագ դրամական օգնություն է տրամադրվել Հայրենական մեծ և ԼՂՀ պատերազմներում հաշմանդամ դարձած և զոհված զինծառայողների ընտանիքներին: Ընդ որում, ի նշանավորումն Հայրենական Մեծ պատերազմի հաղթանակի 66-ամյակի, մայիսի 9-ի կապակուցթյամբ ՀՄՊ մասնակիցներին, հաշմանդամներին և ՀՄՊ-ում զոհվածների ընտանիքներին տրամադրվել է 50.0-հազարական դրամ, իսկ ՀՄՊ մասնակիցներին և հաշմանդամներին հավասարեցված անձանց՝ 25.0-հազարական դրամ:

Ամանորի և Սուրբ Ծննդյան տոների կապակցությամբ ԼՂՀ-ում բնակվող ՀՄՊ մասնակիցներին, հաշմանդամներին, նրանց հավասարեցված անձանց և ՀՄՊ-ում զոհվածների ընտանիքների անդամներին տրամադրվել է 25-հազարական դրամ:

- 2011թ. ԼՂՀ պաշտպանության ժամանակ հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին և զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքներին հատկացվել է միանվագ ապահովագրական վճար:

Վարժական հավաքների և զինծառայության ընթացքում զոհված (մահացած) զինծառայողների հուղարկավորության ու գերեզմանների բարեկարգման համար պետական բյուջեի միջոցներից տրամադրվել է փոխհատուցում:

Շարունակվել է 2010թ. կյանքի կոչված ԼՂՀ պաշտպանության ժամանակ 2 և ավելի զոհ տված ընտանիքներին ամենամսյա դրամական օժանդակության տրամադրման ծրագիրը:

«Ստեփանակերտի տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ-ում 2011թ. խնամք են ստացել 75 ծեր և հաշմանդամ քաղաքացիներ: Տուն-ինտերնատին կից գործում է միայնակ կենսաթոշակառուներին

տնային պայմաններում սոցիալական սպասարկման բաժին, որը ապահովում է 148 միայնակ ծերերի խնամքը տնային պայմաններում:

2011 թվականից գործում է միայնակ տարեցների և հաշմանդամների սոցիալական սպասարկման «Ամենամսյա օժանդակություն՝ տնային պայմաններում սպասարկվող միայնակ տարեցներին, հաշմանդամներին և սոցիալապես անապահով ընտանիքների անդամներին» ծրագիրը, որից ամսական միջինում օգտվում է 400 շահառու:

Բժշկասոցիալական փորձաքննություն

2011թ. ԲՍՓ կենտրոնի կողմից իրականացվել է 2734 փորձաքննություն: Փորձաքննված քաղաքացիների 85.0%-ը (2315) հաշմանդամ է ճանաչվել (2010թ.՝ 3215 փորձաքննություն, որից 2553 ճանաչված հաշմանդամություն):

2011թ. ԲՍՓ կենտրոնը ձեռք է բերել տարբեր ախտորոշիչ սարքավորումներ, որն ավելի է դյուրացնում փորձաքննական գործընթացը:

Մեծ ուշադրություն է դարձվել փորձաքննության իրականացման ժամանակ օրենսդրությամբ սահմանված չափորոշիչներով ու դասակարգիչներով խստագույնս առաջնորդվելուն, ինչպես նաև կենտրոնի գործունեությունը հստակեցնելու նպատակով կատարվել են օրենսդրական փոփոխություններ:

Կենտրոնի աշխատակիցների մասնագիտական ունակությունների բարձրացման, փորձաքննական գործընթացի արդիականացման և գործող չափորոշիչներին համապատասխանեցնելու նպատակով ԲՍՓ կենտրոնի և ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ԲՍՓ գործակալության մասնագետների միջև կատարվել են փոխադարձ գործուղումներ և հանդիպումներ:

Բարեգործական ծրագրեր

2011թ. բարեգործական են որակվել 55 ծրագրեր՝ 4.4 մլրդ դրամ ընդհանուր արժողությամբ: Ծրագրերի ավելի քան 48.0%-ը վերաբերում են ջրամատակարարման, 35.5%-ը՝ կրթության և գիտության ոլորտին:

Տարբեր պետություններից բարեգործական կարգով ընդունվել է ապրանքների 20 խմբաքանակ՝ 294.6 մլն դրամ արժողությամբ:

Բնակարանային հարցեր

2011թ. ընթացքում բնակարանային ծրագրերի համակարգման կենտրոնի կողմից ուսումնասիրվել է շուրջ 800 դիմում և ԼՆՀ շրջվարչակազմների կողմից ստացված տեղեկությունները ու ներկայացվել բնակարանային ծրագրերի համակարգման պետական հանձնաժողովի քննարկմանը: Տարվա ընթացքում հրավիրված 5 նիստերի ընդունված որոշումներով բնակարանային պայմանների բարելվման նպատակով պետական ծրագրում ընդգրկվել է 210 ընտանիք, այդ թվում՝ 132 զոհված ազատամարտիկների, 44 վեց և ավելի անշափահաս երեխաներ ունեցող, 25 վերաբնակ և փախստական և 9 առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների:

Դրամական և նյութական օգնություն

Դիմումների քննարկման և ուսումնասիրման արդյունքում 2011թ. դրամական և նյութական օգնություն է տրամադրվել սոցիալապես անապահով քաղաքացիներին 51.1 մլն դրամի չափով, ընդ որում դրամական օգնության չափը կազմել է 48.4 մլն դրամ, նյութական օգնության՝ 2.7 մլն դրամից ավելի:

Տարածքային կառավարման ոլորտ

ԼՂՀ շրջաններում հանրային ծառայությունների հասանելիության աստիճանի բարձրացման նպատակով իրականացվել են աշխատանքներ գործող կոմունալ և կենցաղային ոլորտի կազմակերպությունների ֆինանսատնտեսական գործունեության բարելավման և ոլորտում գոյություն ունեցող հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ: ԼՂՀ կառավարության 2011թ. հունիսի 2-ի թիվ 540-Ա որոշման համաձայն ԼՂՀ Շահումյանի շրջանում ստեղծվեց կոմունալ ոլորտը սպասարկող «Քարվաճառի սանմաքրում-կանաչապատում» ՓԲԸ-ն:

2011թ. շարունակվեցին պետության տարածքային քաղաքականության իրագործման և տեղական ինքնակառավարման համակարգի գործունեության արդյունավետության հետագա բարձրացման գործընթացի ապահովման հետ կապված աշխատանքները:

2011թ. ընթացքում ուսումնասիրվել և քննարկվել են համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող վարձակալված հողերի վարձավճարների հաշվառման իրավասությունը հարկային մարմիններից շրջվարչակազմերին փոխանցելու և այդ վարձավճարների գումարները պետական բյուջեում մուտքագրվելուց հետո համապատասխան շրջվարչակազմերի ծախսային հաշիվներին փոխանցելու ու նրանց կողմից դրանք համապատասխան ծրագրերով ծախսելու մասին հարցերը: Այդ հարցերի լուծումը, ինչպես նաև համայնքի սահմաններից դուրս գտնվող պետական սեփականություն հանդիսացող և օրենքով սահմանված կարգով օգտագործման շրամադրված հողերի վրա գտնվող արոտավայրերից օգտվելու կարգի մշակումը և հաստատումը կառավարության կողմից (որի համաձայն այդ արոտավայրերից օգտվելու պայմանագիրը կնքվում է շրջվարչակազմի ղեկավարի և անասնատիրոջ միջև՝ պարզ գրավոր ձևով 2 ամսից մինչև 1 տարի ժամկետով որոշակիորեն ընդունեցին շրջվարչակազմերի լիազորությունները, ինչը խրան կհանդիսանա այդ հողերի վարձակալության տրամադրման և վարձավճարները ժամանակին ու լրիվությամբ հավաքագրելու համար):

Մշակվել և կառավարության կողմից հաստատվել են հանրապետության մի քանի համայնքների ղեկավարների լիազորությունների վաղաժամկետ դադարեցման, շուրջ 30 համայնքների ղեկավարների կամ ավագանու անդամների հերթական կամ արտահերթ ընտրությունների, ինչպես նաև 2011 թվականի սեպտեմբերի 18-ին հանրապետության ողջ տարածքում տեղական ինքնակառավարման մարմինների հերթական ընտրությունների անցկացման մասին որոշումներ:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ԼՂՀ օրենքների դրույթներին համապատասխան և իրավական հսկողության լիազոր մարմնի ու պետական վերահսկողություն իրականացնող

բարձրագույն մարմնի լիազորությունների շրջանակներում ստուգումներ են կատարվել հանրապետության շուրջ 40 համայնքների ղեկավարների սեփական և պետության պատվիրակած լիազորությունների և համայնքների ավագանիների լիազորությունների իրականացման վերաբերյալ, ստուգման արդյունքները քննարկվել են շրջանների խորհուրդների նիստերում, միջոցներ ձեռնարկվել բացահայտված թերությունները վերացնելու համար:

Համայնքների ղեկավարների աշխատակազմերին գործնական ու մեթոդական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով մշակվել և բոլոր շրջվարչակազմերին ու համայնքներին են առաքվել համայնքների սոցիալ-տնտեսական զարգացման քառամյա ծրագրերի օրինակելի ձևը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից ընդունվող փաստաթղթերի նախագծերի մշակման մեթոդական ուղեցույցը, համայնքների ղեկավարներին և ավագանիներին ուղղված մեթոդական նամակը՝ իրավական նորմատիվ ակտերի ընդունման վերաբերյալ և այլ մեթոդական ցուցումներ:

2011 թվականի փետրվար-մարտ ամիսներին համայնքի ղեկավարի և ավագանու աշխատանքների հրապարակայնությունը և բնակչության առջև հաշվետու լինելն ապահովելու նպատակով հանրապետության բոլոր համայնքներում գործող օրենսդրության համաձայն լսվել են համայնքների ղեկավարների հաշվետվություններ: Ապահովվել է այդ հաշվետվություններին կառավարության անդամների և կառավարության առընթեր պետական կառավարման մարմինների ղեկավարների մասնակցությունը, ընդհանրացվել են հաշվետվությունների ժամանակ բարձրացված հիմնախնդիրները և ուղարկվել համապատասխան իրավասու մարմիններ՝ ընթացքավորելու համար:

Մշակույթ

Մշակույթի ոլորտ

2011 թվականին մշակույթի ոլորտում վարվող քաղաքականությունը նպատակառությունը է ՀՆՀ կառավարության գործունեության ծրագրով նախանշված հիմնական խնդիրների լուծմանը: Առաջնահերթ նշանակություն է տրվել ազգային մշակույթի պահպանմանը, արվեստի և մշակութային ժամանակակից ենթակառույցների զարգացմանն ու մշակութային գործնքացների խթանմանը, մշակույթի ոլորտի կադրային քաղաքականությանն ու մշակութային կրթությանը, մշակույթի համաշափ զարգացմանը, միջազգային համագործակցության զարգացմանը, հանրապետությունում մշակութային կյանքի աշխուժացմանը, բնակչության կուլտուրական սպասարկման ձևերի և մեթոդների զարգացմանն ու կատարելագործմանը:

Լուրջ ուշադրություն է դարձվել մշակութային և ստեղծագործական գործունեության խրախուսմանը, թատերահամերգային կազմակերպությունների ստեղծագործական գործունեության աջակցմանը, գյուղի մշակութային կյանքի աշխուժացմանն ու հետագա զարգացմանը:

2011թ. մշակվել և Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվել է «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» ՀՆՀ օրենքը, ինչպես նաև հաստատվել են «Գեղարվեստական կրթության

հայեցակարգ»-ից բխող միջոցառումների ժամանակացույցը, «Մշակույթի ոլորտի կադրերի պատրաստման, վերապատրաստման և վերաորակավորման համալիր ծրագիր»-ը:

Աշխատանքներ են իրականացվել Մշակույթի զարգացման ռազմավարության մշակման ուղղությամբ. կատարվել են ուսումնասիրություններ և վերլուծություններ, անհրաժեշտ տեղեկատվության հավաքագրման աշխատանքներ:

2011թ. «ՀՀ և արտերկրի հետ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում», «Մասնակցություն արտերկրում կազմակերպվող ցուցահանդեսներին, փառատոններին, մրցույթներին, տոնավաճառներին, սիմպոզիումներին, բիանելեներին» և «Մրցույթների, փառատոնների ցուցահանդեսների իրականացում ԼՂՀ-ում» ծրագրերի շրջանակներում իրականացվել են 2 տասնյակից ավելի միջոցառումներ, այդ թվում՝ Արցախում իրականացվել է Պատանի երաժշտ կատարողների միջազգային փառատոն, Քանդակի միջազգային փառատոն։ Արցախի անհատ-կատարողներն ու մշակութային կոլեկտիվները մասնակցել են արտասահմանում կազմակերպված թվով 7 մրցույթների ու փառատոնների, որտեղից նրանք վերադարձել են մրցանակային տեղեր զբաղեցրած /Դավիթ Հակոբյան՝ Լիտվայի Կառունա քաղաքում կայացած պատանի երաժշտ-կատարողների 20-րդ միջազգային փառատոն, «Մոնակած» պետական կամերային երգչախումբ՝ Սանկտ-Պետերբուրգում կայացած «Երգող աշխարհ» 9-րդ միջազգային երգչախմբային մրցույթ փառատոն /երգչախումբը «Լավագույն վոկալ կատարում» անվանակարգում գրավել է 1-ին, «Հոգևոր երգ» անվանակարգում 2-րդ տեղը, նաև արժանացել է «Հանդիսատեսի համակրանք» հատուկ մրցանակի/, Տիգրան Կարապետյան՝ Իսպանիայի Կոստա-Բրավա քաղաքում կայացած «Ֆիեստալոնիա» մրցույթ-փառատոն /Գրան-պրի/, ԼՂՀ երգի-պարի պետական համույթ՝ Էստոնիայի Վորու քաղաքում կայացած 19-րդ միջազգային ժողովրդական փառատոն/։ Ապահովվել է նաև մշակութային կոլեկտիվների ու անհատ կատարողների մասնակցությունը ՀՀ-ում կազմակերպված թվով 8 մրցույթների ու փառատոնների։

Տարվա ընթացքում կազմակերպվել են գրադարանավարի օրվան նվիրված մի շարք միջոցառումներ, գրական հանդիպումներ ուսանողների հետ։

Կազմակերպվել է արտերկրից և Հայաստանի Հանրապետությունից ժամանած /կամ հրավիրված/ շուրջ 15 համերգային, թատերական կոլեկտիվների և անհատ-կատարողների /ֆրանսիայի Լեոն քաղաքի «Գրանդերն աստղերով լի» երիտասարդական թատերախումբ, մոնոներկայացումների ԱՐՍՍՈՆԸ թատերական փառատոն, «Ռուսական օպերա և բալետ» կինոփառատոն, «Սայաթ-Նովա» աշուղական անսամբլ, «Սպելանի» երգչախումբ, «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ» երգչախումբ/ հյուրախաղերը ինչպես մայրաքաղաք Ստեփանակերտում, այնպես էլ ԼՂՀ շրջաններում։

ՀՀ սփյուռքի նախարարության և Հայ բարեգործական ընդհանուր միության Եվրոպայի գրասենյակի ատենապետ Ալեքսի Գևոշյանի աջակցությամբ ապահովվել է ԼՂՀ ներկայացուցչի /Էռնա Միրզոյանի/ մասնակցությունը Բուլղարիայի Վառնա քաղաքում կայացած «Փոքրիկ աստղիկներ՝ ոսկե ավագների վրա» մրցույթ-փառատոնին, որտեղ նա գրավել է 1-ին տեղը։

Տարվա ընթացքում ուշադրության կենտրոնում է գտնվել մշակույթի ոլորտի կադրերի պատրաստման ու վերապատրաստման հարցերը։

Արցախի մշակութային հիմնարկների մասնագետների համար կազմակերպվել են գորելենագործության, պարարվեստի, ջութակի, սաքսոֆոնի, թավ ջութակի, դաշնամուրի, կլառնետի, շեփորի վարպետաց դասեր: Շուշիում բացվել է Երևանի կինոյի և թատրոնի պետական ինստիտուտի /Գորիսի մասնաճյուղ/ դերասանական բաժինը. ուսանողների համար թատերական դասընթացների կազմակերպման համար հրավիրվել են պրոֆեսորներ, թատերական ոլորտի մասնագետներ: Հայաստանի ազգային գրադարանի նախաձեռնությամբ անց են կացվել սեմինար-խորհրդակցություններ՝ ԼՂՀ հանրապետական և շրջանների կենտրոնական գրադարանների աշխատողների համար:

2011թ. ընթացքում հանրապետությունում կազմակերպվել է շուրջ 15 միջոցառում նվիրված տոնական և հիշատակի օրերին /Սուրբ Սարգիս գորավարի տոնին, Մայրության և գեղեցկության տոնին նվիրված միջոցառումներ, ԼՂՀ պաշտպանության բանակի, Շուշիի ազատագրման 19-րդ տարեդարձի և Մեծ հայրենականում տարած հաղթանակի օրվան նվիրված տոնական համերգ, ԼՂՀ անկախության հոչակման 20-րդ տարեդարձին նվիրված միջոցառումների համալիր ծրագիր/:

Կազմակերպվել են համերգներ՝ նվիրված սոցաշխատողի, բուժաշխատողի, ֆիզկուլտուրնիկի մասնագիտական տոն օրերին, «Bridge Artsakh» տնտեսական համաժողովի մասնակիցների համար թեմադրվել է «Արցախյան հարսանիք» համերգ-թեմադրությունը, որն ուղեկցվել է արցախյան ավանդական հյուրասիրությամբ:

Արցախի շնորհալի երեխաների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման համար կազմակերպվել են կլառնետի, սաքսոֆոնի, ջութակի, դաշնամուրի, ֆլեյտայի, դասական պարի վարպետաց դասեր, որոնք վարել են արտերկրից ու Հայաստանից հրավիրված մասնագետները: Պարապմունքներին մասնակցել են 200-ից ավելի երեխաներ:

Աջակցություն է ցուցաբերվել տաղանդավոր երեխաների մասնագիտական կարողությունների զարգացման համար սիստեմատիկ լրացուցիչ պարապմունքների կազմակերպմանը:

ԼՂՀ բոլոր շրջաններում կազմակերպվել է մանկապատանեկան երգչախմբերի, ձեռքի աշխատանքների և գեղարվեստական ինքնագործունեության մրցույթ-փառատոն, թատերական ինքնագործ խմբերի հանրապետական ստուգատես, ԼՂՀ շրջանների պետական համույթների մրցույթ:

2011թ. պատրաստվել է նոր տեսաերիք, նոտայագրվել, երանգավորվել և գործիքավորվել են 2 տասնյակից ավելի ստեղծագործություններ:

Տարվա ընթացքում պատրաստվել են նոր ներկայացումներ՝ «Քաջ Նազար» հեքիարի պարային թեմադրության և ազգագրական պարերի շարանի թեմադրություն, «Ղարաբաղյան հարսանիք»-ի համերգ-թեմադրություն, ԼՂՀ անկախության հոչակաման 20-րդ տարեդարձին նվիրված շուրջպարի թեմադրություն:

2011թ. ԼՂՀ պետական համույթները հանդես են եկել Արցախի շուրջ 2 տասնյակ գյուղերում: ԼՂՀ շրջաններում հանդես են եկել նաև ՀՀ մշակութային կոլեկտիվները:

Երիտասարդության հարցերի ոլորտ

2011 թվականին պետական երիտասարդական քաղաքականության կարևոր ուղղություններն են եղել պետականաշխնության ծրագրերին երիտասարդության ներգրավումը, երիտասարդական հասարակական նախաձեռնություններին, ինտելեկտուալ շարժմանը, ոչ ֆորմալ կրթությանը պետական աջակցության ցուցաբերումը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման երիտասարդական ծրագրերի խրախուսումը, աշխատաշուկայի ներկայիս պահանջներին համապատասխան մասնագիտական կողմնորոշման և վերամասնագիտացման համակարգի ձևավորումը, առողջ ապրելակերպի խթանումը, հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակությունը: Բանակ-հասարակություն կապերի ընդլայնումը դիտվել է որպես գերակա ուղղություն /ՊԲ զինծառայողները ընդգրկվել են երիտասարդության շրջանում կազմակերպված բոլոր միջոցառումներին/:

ԼՂՀ կառավարության 2011թ. օգոստոսի 23-ի N602-Ն որոշմամբ ստեղծվել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության երիտասարդության հարցերով միջզերատեսչական խորհուրդ:

Երիտասարդական քաղաքականությանն ուղղված՝ ԼՂՀ-ում գրանցված իրավաբանական անձանց կողմից ներկայացված ծրագրերի իրականացման շրջանակներում տարվա կտրվածքով ֆինանսավորվել և իրականացվել են մեկ տասնյակ միջոցառումներ:

«Հայաստանի, Սփյուռքի և ԼՂՀ համատեղ երիտասարդական միջոցառումներ» ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել է շուրջ 27 միջոցառում: Երիտասարդական կառույցների ներկայացուցիչները մասնակցել են ՀՀ-ում և արտերկրում կազմակերպված 10-ից ավելի միջոցառումներին:

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման կենտրոնը 2011թ. գործունեության ընթացքում կազմակերպվել է հարյուրից ավելի միջոցառումներ /«BarCamp-Artsakh-2011» ոչ պաշտոնական համաժողով, Արտագնա սեմինարներ/: Ոչ ֆորմալ կրթության խթանմանն համար Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման կենտրոնի հետ համատեղ մայրաքաղաքում և ԼՂՀ շրջաններում իրականացվել են 15 ուսուցողական ծրագրեր:

Կարևորելով ընտանեկան արժեքների քարոզչությունը և ակտիվ հանգստի մասսայականացումը՝ հուլիսի 9-10-ին Մարտակերտի շրջանի Վանք համայնքի տարածքում կազմակերպվել է «Ընտանեկան ճամբար-2011» ծրագիրը:

Սահմանափակ կարողությունների տեր երիտասարդների սոցիալական հարմարվողականությանը նպաստելու, ազատ ժամանցը կազմակերպելու նպատակով իրականացվել է նրանց հերթական այցելությունն Արցախի տեսարժան վայրեր:

Տարեսկզբից իրականացվել են «Առողջ ապրելակերպ» և «Հոգևոր անվտանգություն» քարոզական ծրագրերին ուղղված տարաբնույթ միջոցառումներ, որոնք անց են կացվել Արցախի բոլոր շրջկենտրոններում, ՊԲ զորամասերում և Ստեփանակերտում:

Հայկական ավանդական մարզախաղերի մասսայականացման, ազգային, հայրենասիրական ոգու բարձրացման, առողջ ապրելակերպի գաղափարի տարածման նպատակով Քաշաթաղի «Հայեր Ակումբ» ԵՀԿ հետ համատեղ կազմակերպվել է ազգային-ավանդական խաղերի «Հին ու նոր Արցախ» մրցույթ-փառատոնը:

Համագործակցելով ՀՀ պաշտպանության նախարարության և ՀԱԵ Արցախի քեմի հետ, կազմակերպվել է «Հայրենիք և հավատ» համաժողովը:

Հաղորդի շրջանի Մեծ Թաղեր և Զաշարադի շրջանի Բերձոր համայնքներում կազմակերպվել է «Սահմանամերձ գյուղերում երիտասարդական շինօնկատներ» ծրագիրը:

Երիտասարդության շրջանում զբաղվածության խնդրի լուծման նպատակով իրականացվել է «Արցախի երիտասարդական կադրային ռեզերվ» մրցութային ծրագիրը:

Հիմք ընդունելով ԼՂՀ կառավարության 2011թ. մարտի 21-ի N124-Ս որոշմամբ հաստատված՝ ԼՂՀ իշխանության մարմինների և պաշտպանության բանակի համագործակցության միջոցառումների ծրագիրը ԼՂՀ ՊԲ զորամասերում իրականացրել է շուրջ 15 միջոցառում:

Ֆիզիկական կուլտուրա և սպորտ

2011թ. ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի բնագավառում կատարվել են հետևյալ աշխատանքները.

Անց են կացվել 39 հանրապետական մարզական միջոցառումներ 1914 մարզիկների մասնակցությամբ, ինչպես նաև զանգվածային մարզական միջոցառումներ՝ «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթ, «Առողջ ապրելակերպ», «Հուսո զավաք» ֆուտբոլային փառատոններ, հուշամրցաշարեր, մրցումներ կոլեկտիվների, հաշմանդամ ազատամարտիկների միջև տարբեր մարզաձևերից՝ 4671 մարզիկների մասնակցությամբ: Կազմակերպվել է «Լավագույն մարզադպրոց» ստուգատես-մրցույթը: Տարվա ընթացքում անց են կացվել նաև 101 շրջանային և քաղաքային մարզական միջոցառումներ՝ 7386 մարզիկների մասնակցությամբ:

ԼՂՀ մարզիկները 86 անգամ մասնակցել են ՀՀ թիմային և անհատական առաջնություններին, մրցաշարերին, զավաքի խաղարկություններին (թվով 1032 հոգի), 39 անգամ՝ միջազգային մրցաշարերին (250 հոգի), 9 անգամ՝ Եվրոպայի (21 հոգի), 6 անգամ՝ աշխարհի (16 հոգի) առաջնություններին՝ գրավելով 51 առաջին, 44 երկրորդ և 29 երրորդ մրցանակային տեղեր:

2011թ. առաջին անգամ ԼՂՀ-ում կազմակերպվել և անց է կացվել խճուղային հեծանվավագրի բաց առաջնություն Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Էստոնիայի, Ռումինիայի, Ավստրիայի, Հայաստանի և ԼՂՀ ուժեղագույն հեծանվավագրդների մասնակցությամբ:

ԼՂՀ մարզական պատվիրակությունը Երևան քաղաքում մասնակցել է 5-րդ համահայկական խաղերին և տարբեր մարզաձևերից նվաճել 4 ոսկե, 2 արծաթե, 3 բրոնզե մեդալներ:

Հաշվետու տարում պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ֆինանսավորվել են 16 մարզական ֆեդերացիաներ:

Հանրապետությունում գործող մարզադպրոցների մարզիչների որակավորումը բարձրացնելու նպատակով կազմակերպվեցին սեմինար-պարապմունքներ՝ տարբեր մարզաձևի մարզիչների համար:

Հաշվետու տարում ԼՂՀ մի շարք շրջաններում ստուգվել են մանկապատանեկան մարզադպրոցների աշխատանքների դրվագներ և մասնագետների կատարած աշխատանքները,

ցուցաբերվել է մեթոդական և գործնական օգնություն, միջոցներ ձեռնարկվել թերությունները վերացնելու համար:

Հայաստանի Հանրապետության, Եվրոպայի և աշխարհի առաջնություններում մրցանակային տեղեր գրաված մարզիկները և նրանց մարզիչները ԼՂՀ կառավարության որոշման համաձայն պարզեցնելով:

Տարվա ընթացքում կենտրոնացված ձևով ձեռք են բերվել մարզագույք և մարզահագուստ, որոնք բաժանվել են մարզադպրոցներին, մարզական ֆեդերացիաներին և կազմակերպություններին:

Բնապահպանություն

2011թ. բնապահպանության և բնօգտագործման ոլորտի զարգացումն ընթացել է հաստատված ծրագրերին համապատասխան, տնտեսության զարգացմանը զուգընթաց և համահունչ այն բարեփոխումներին, որոնք կատարվել ու կատարվում են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում՝ տնտեսության գրեթե բոլոր ոլորտներում ու բնագավառներում:

Բնապահպանական և բնօգտագործման ոլորտում իրականացրած քաղաքականությունն ուղղվել է.

- ոլորտը կարգավորող օրենքներից բխող ենթաօրենսդրական ակտերի նախագծերի ընդունմանը,

- բնական պաշարների վերականգնելիությունը և բանական օգտագործումն ապահովող համակարգի հետագա զարգացմանը, կատարելագործմանը և արդիականացմանը,

- արտադրական, տնտեսական, ոռոգման և խմելու նպատակով օգտագործվող ջրային ռեսուրսների (մակերևության և ստորերկրյա) օգտագործողների հաշվառմանը, պայմանագրերի կնքմանն ու ջրօգտագործման թույլտվությունների տրամադրմանը.

- շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության ծառայության կատարելագործմանը, որի նպատակն է կանխորոշել, կանխարգելել կամ նվազագույնին հասցնել նախատեսվող գործունեության վճասակար ազդեցությունը մարդու առողջության, շրջակա միջավայրի՝ մթնոլորտի, ջրի, հողի, ընդերքի, կենդանական ու բուսական աշխարհի, այդ թվում՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների, տնտեսական ու սոցիալական բնականու զարգացման վրա: 2011թ. իրականացվել է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության 17 փորձաքննություն.

- կենսառեսուրսների պահպանությանը, արդյունավետ օգտագործմանն ու վերարտադրության ապահովմանը, անտառօգտագործման բնագավառում՝ վառելափայտի գործող գների փոփոխությանը, պետական անտառային ֆոնդում նոր տարածքների անտառապատմանը: Մթերվել և իրացվել է 4841մ^3 խոր. մետր գործափայտ, 72900 м^3 խոր. մետր վառելափայտ և այլ անտառայութեր:

Որսի օրյեկտ հանդիսացող որոշ կենդանատեսակների որսաշրջանում տրամադրվել է 32 թույլտվություն:

Բնապահպանական պետական տեսչության կողմից ստուգայցերի ընթացքում արձանագրվել և օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ընթացքավորվել է 96 տարբեր տեսակի իրավախախտումներ:

Տեսչական վերահսկողության արդյունքում հայտնաբերվել է ապօրինի ծառահատման փասով 22, որտեղության 7, ձկնորսության 8 դեպք ու կիրառվել են համապատասխան պատժամիջոցներ:

Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների հաշվարկ-հաշվետվությունների ճշտության նպատակով 2011թ. ստուգվել են ԼՂՀ-ում գործող 14 հիմնարկ-ձեռնարկություններ:

2011թ. ընթացքում իրականացվել են նաև՝

-անտառային միջոցառումներ, որոնք նպատակառությանը են եղել կենսառեսուրսների վերարտադրությանը, հիմնականում՝ անտառների բնական վերականգնմանը օժանդակող միջոցառումների անցկացմամբ: Դրանք կնպաստեն անտառի սերմնային բնական վերականգնմանը, անտառամշակութային ֆոնդի տարածքների ընդլայնմանը, բուսական աշխարհի պահպանությանը և բանական օգտագործմանը, ինչպես նաև վայրի կենդանիների բնական աճին.

-գիշատիչների գլխաքանակի կարգավորման միջոցառումներ, որոնց իրականացման արդյունքում քաղաքացիների կողմից ոչնչացվել է 216 գայլ:

Բյուջետային քաղաքականություն

2011 թվականի ընթացքում բյուջետային քաղաքականությունը նպատակառությանը է եղել բնակչության սոցիալական հարցերի լուծմանը, կենսամակարդակի բարձրացմանը, պետական միջոցների նպատակային ծրագրավորման գործընթացների իրականացմանը:

ԼՂՀ վարչապետի 2011 թվականի մարտի 25-ի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2012 թվականի բյուջետային գործընթացն սկսելու մասին» թիվ 60-Ն որոշմամբ հաստատված ժամանակացույցի համաձայն կազմակերպվել են ԼՂՀ 2012-2014 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և ԼՂՀ 2012 թվականի պետական բյուջեի նախագծերի մշակման և կազմման աշխատանքները:

Հաշվետու տարում ընդունվել է «ԼՂՀ 2011 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ԼՂՀ օրենքը, որը հիմնականում պայմանավորված էր առաջնային ու ռազմավարական նշանակություն ունեցող մի շարք օբյեկտների կառուցման և վերանորոգման աշխատանքների իրականացման անհրաժեշտությամբ:

Հաշվապահական հաշվառման և առողիտի կարգավորման ոլորտ

Հաշվապահական հաշվառման և առողիտի կարգավորման ու մեթոդաբանության ոլորտում 2011 թվականին կատարված աշխատանքները հիմնականում ուղղված են եղել հաշվապահական

հաշվառումը և առողջապահական գործունեությունը կարգավորող իրավական դաշտի կատարելագործմանը, հաշվապահական հաշվառման ոլորտում մեթոդական օժանդակության ցուցաբերմանը, հաշվապահների և առողջապահների որակավորման քննությունների անցկացմանը:

Հաշվետու տարում մշակվել են հաշվապահական հաշվառումը և առողջապահական գործունեությունը կարգավորող մի շարք իրավական ակտեր, այդ թվում՝

- «Հաշվապահական հաշվառման մասին» ԼՂՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ԼՂՀ օրենքը,

- «Առողջապահական գործունեության մասին» ԼՂՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ԼՂՀ օրենքը,

- «Ֆինանսական հաշվետվությունների միջազգային ստանդարտները և միջազգային ստանդարտների ուղեցույցները հրապարակելու մասին» ԼՂՀ կառավարության որոշումը,

- «ԼՂՀ կառավարության 2006 թվականի հունվարի 15-ի «Առողջապահների որակավորման քննությունների անցկացման կարգը և քննությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 15 որոշման մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ԼՂՀ կառավարության որոշումը,

- «Առողջապահների որակավորման նպատակով մասնագիտացված կառույցների հավատարմագրման կարգը հաստատելու մասին» ԼՂՀ կառավարության որոշումը:

2011 թվականին ԼՂՀ տարածքում ներդրվել են ֆինանսական հաշվետվությունների միջազգային ստանդարտները: Հաշվապահների և առողջապահների որակավորման քննությունների հարցարերթիկներում ներառվող թեստերն ամբողջությամբ համապատասխանեցվել են նշված ստանդարտներին:

Տարվա ընթացքում հետևողականորեն իրականացրել են հաշվապահական հաշվառման ոլորտում մեթոդական և խորհրդատվական աշխատանքներ, որոնց շրջանակներում հաշվետու տարում պարբերաբար մանուկում հրապարակվել են մեթոդական պարզաբանումներ:

Հաշվետու տարում ԼՂՀ պետական կառավարման մարմինների, պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների և համայնքների հաշվապահների համար կազմակերպվել են սեմինար-խորհրդակցություններ, որոնց ընթացքում պարզաբանվել են հաշվապահական հաշվառման հետ կապված մի շարք հարցեր:

Գնումների գործընթացի կարգավորման ոլորտ

2011 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ է մտել ԼՂՀ Ազգային ժողովի կողմից 2010 թվականի դեկտեմբերի 29-ին ընդունված՝ «Գնումների մասին» ԼՂՀ նոր օրենքը, որով գնումների հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման համար նախատեսվել են առավել արդիական և լիարժեք մեխանիզմներ: Նշված օրենքի համաձայն ԼՂՀ գնումների համակարգն ամբողջությամբ ապակենտրոնացվել է՝ գնումների կազմակերպման և պայմանագրերի կնքման լիազորությունները վերապահվել են այն մարմիններին, որոնց կարիքների համար կատարվում են գնումները, իսկ Պետական գնումների գործակալությունը վերափոխվել է Գնումների աջակցման կենտրոնի:

ԼՂՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվել է «Գնումների գործընթացի կազմակերպման

կարգը»: Կարգով սահմանվել են գնումների գործընթացի պատասխանատուները, գնումների պլանավորման, նախապատրաստման, պայմանագրի կնքման և կատարման ու գնումների ֆինանսավորման հետ կապված հարաբերությունները, ինչպես նաև նոր օրենքով նախատեսված գնման ձևերի կիրառման ընթացակարգերը:

Մշակվել և ընդունվել են «Գնումների մասին» ԼՂՀ օրենքի և «Գնումների գործընթացի կազմակերպման մասին» կարգի պահանջներից բխող մի շարք գերատեսչական նորմատիվ իրավական ակտեր:

Գնումների նոր համակարգի ներդրման և օրենքի ու ենթաօրենսդրական ակտերի պահանջների պարզաբանման նպատակով ԼՂՀ ֆինանսների նախարարության կողմից պատվիրատուների համար տարվա ընթացքում կազմակերպվել են սեմինար-խորհրդակցություններ, մշակվել և պատվիրատուների՝ գնումների գծով պատասխանատու աշխատողներին են տրամադրվել օրենքով նախատեսված գնման նոր ձևերի համար օրինակելի փաստաթղթերի փաթեթներ:

Քայլեր են ձեռնարկվել էլեկտրոնային գնումների համակարգի ներդրման առումով, գնումների պաշտոնական տեղեկագիրը սկսեց հրատարակվել էլեկտրոնային եղանակով՝ ԼՂՀ ֆինանսների նախարարության պաշտոնական կայքում:

Հարկային քաղաքականություն

2011թ. հարկային քաղաքականությունն առաջին հերթին ուղղված էր հարկերի հավաքագրման առավելագույն աճ ապահովող միջոցառումների իրականացմանն ու ընդլայնմանը, որի արդյունքում հարկային եկամուտների, տուրքերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների ցուցանիշների հանրագումարը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 10.1 %-ով կամ 2.2 մլրդ դրամով:

Հաշվետու տարվա հարկային քաղաքականության գերակա ուղղություններն են:

- օրենսդրական բարեփոխումների նախաձեռնումը,
- հսկողական գործընթացների բարելավումը,
- հանրային իրազեկման աշխատանքների ընդլայնումը,
- համակարգի արդիականացումը:

Հաշվետու տարում կատարված օրենսդրական փոփոխություններն ուղղված էին ինչպես գործող օրենսդրական դրույթների հստակեցմանը, այնպես էլ վարչարարական նոր գործիքների սահմանմանը, հարկերի հավաքագրման արդյունավետության բարձրացմանն ու փոքր ձեռնարկատիրության հարկման նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը: Մասնավորապես.

- հաշվետու տարվա հունիսին գործողության մեջ է դրվել «Կազմակերպությունների և անհատ ձեռնարկատերերի համար հարկային և այլ պարտադիր վճարների գծով արտոնություններ սահմանելու մասին» ԼՂՀ օրենքը, որով կանոնակարգվեց հարկ վճարողների տարիների ընթացքում կուտակած հարկային պարտավորությունների աստիճանական մարման գործընթացը.

- փոքր ձեռնարկատիրության ոլորտում հարկման պարզ մեխանիզմներ կիրառելու

Ակատառումով մշակվել և 2012թ. հունվարի 1-ից գործողության մեջ է դրվել «Արտոնագրային վճարների մասին» օրենքը, համաձայն որի օրենքի պահանջները բավարարող փոքր սուբյեկտների պարտավորությունները սահմանափակվել են արտոնագրային և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներով՝ առանց հարկային մարմիններին հաշվարկ-հաշվետվություններ ներկայացնելու պահանջի.

- «Հարկերի մասին» ԼՂՀ օրենքում կատարված փոփոխություններով հարկային մարմնին իրավունք է ընձեռվել պարտապանի նկատմամբ պահանջի իրավունքի զիջման պայմանագրով ձեռք բերելու հարկ վճարողի պահանջի իրավունքը և ստացված գումարներն ուղղելու հարկ վճարողի պարտավորությունների մարմանը, ինչի կիրառումը լրացուցիչ միջոց կիանողիսանա մուտքերի ապահովման համար.

-«Դրամարկղային գործառնությունների մասին» ԼՂՀ օրենքում կատարված փոփոխություններով կանխիկ դրամով իրականացվող գործառնությունների մասով սահմանվել են սահմանափակումներ նաև կանխիկ վճարումներ ընդունելու համար՝ յուրաքանչյուր գործարքի մասով 300.0 հազար դրամի չափով, իսկ մեկ ամսվա կտրվածքով՝ 3.0 մլն. դրամի չափով՝ դրամով կրճատելով հարկումից խուսափելու հնարավորությունները.

-«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ԼՂՀ օրենքում կատարված փոփոխություններով գյուղատնտեսության զարգացումը խթանելու նպատակով ավելացված արժեքի հարկից ազատվել են գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող գյուղտեխնիկայի և դրանց մասերի իրացումը և մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը ոռոգման ջրի մատակարարման գործարքները: Ավելացված արժեքի հարկից ազատվել է նաև առևտրային կազմակերպությունների լուծարման ընթացքում այդ կազմակերպությունների կանոնադրական կապիտալում ներդրում կատարած ֆիզիկական անձ հանդիսացող հիմնադիրների կողմից ներդրված համապատասխան գույքի հետ ստացումը:

Հսկողական աշխատանքների մասով 2011թ. հարկային մարմնի կողմից իրականացվել է 491 ստուգում: Արդյունքում հայտնաբերված գումարները կազմել են 932.7 մլն դրամ, քյուջե մուտքագրված գումարները՝ 568.0 մլն դրամ: 2011թ. հսկողական աշխատանքները գլխավորապես ուղղված էին առևտրի ոլորտի սուբյեկտների կողմից փաստաթղթավորման պահանջների պահպանմանը, հսկիչ-դրամարկղային մերենաների կիրառման խախտումների, ինչպես նաև աշխատավարձերի իրական մեծությունների բացահայտմանը:

Հսկողական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման նպատակով հաշվետու տարում ստուգման ենթակա հարկ վճարողների ընտրությունը մեծամասամբ իրականացվել է ռիսկային չափանիշների հիմքով՝ հաշվի առնելով օպերատիվ և երրորդ անձանց կողմից ստացված տեղեկատվությունը, ինչպես նաև համեմատական-վերլուծական տվյալները, որոնց արդյունքում հնարավոր դարձավ էապես կրճատել ստուգումները և հսկողությունը կենտրոնացնել տնտեսության առավել ռիսկային հատվածների վրա: Կիրառված ռիսկային չափանիշները, որպես արդյունավետ ստուգումների գործիք, դեկտեմբեր ամսում ընդհանրացվել են հարկային ստուգումների պլանավորման հայեցակարգում, որի փորձնական գործարկումը նախատեսված է 2012 թվականին:

Մշակվել և ներդրվել է ըստ կատարված հսկողական աշխատանքների՝ ստորաբաժանումների

և ըստ այդմ աշխատակիցների գնահատման բալային համակարգը, որի արդյունքները, սկսած 2012 թվականից, հաշվի կառնվեն ստուգումների արդյունավետության գնահատման, ինչպես նաև աշխատողների խրախուսման ժամանակ:

Կամերալ հսկողության շրջանակներում իրականացվել են հարկ վճարողների 7900 հաշվարկ-հաշվետվությունների ուսումնասիրություններ: Աշխատանքներ են տարվել նաև կամերալ ուսումնասիրությունների համակարգի զարգացման և գործունակության բարձրացման ուղղությամբ, մասնավորապես հստակեցվել է երրորդ անձանց կողմից հարկային մարմին պարտադիր ներկայացվող տեղեկությունների ցանկը: Պարտադիր կերպով տեղեկատվություն ներկայացնողների շարքում ընդգրկվել են գույքը հաշվառող, ստուգումներ իրականացնելու լիազորություն ունեցող մարմինները, առևտրային բանկերը և այլն: Բացի պարտադիր ներկայացվող տեղեկություններից, սահմանվել է նաև հարկային մարմնի գրավոր հարցման կապակցությամբ երրորդ անձանց կողմից տրամադրվող լրացուցիչ տեղեկատվության ներկայացման կարգ: Նշված ընթացակարգային հարցերին զուգահեռ աշխատանքներ են տարվել կամերալ ուսումնասիրությունների գործընթացի ինքնագործարկման (ավտոմատացման) ուղղությամբ: Արդյունքում, 2011 թվականին ավտոմատացվել է եկամտահարկի, պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների և ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկների կամերալ ուսումնասիրությունների իրականացումը:

Հաշվետու տարում մեծածավալ աշխատանքներ են կատարվել հանրային իրազեկման ուղղությամբ. հաստատվել է հանրային իրազեկման ծրագիր, որում ներառվել են երկու հիմնական ուղղություններ՝ հարկ վճարողների իրազեկում, ուսուցում և հարկային վարչարարության մասին հասարակայնության իրազեկում: Արցախի հանրային հեռուստատեսության, «Ազատ Արցախ» թերթի և հարկային մարմնի պաշտոնական կայքերի միջոցով տրվել են իրազեկման, նախազգուշական, քարոզական բնույթի հայտարարություններ: Հարկային համակարգի օրենսդրական, կառուցվածքային, վարչարարական նորությունները հանդուրժյան են ներկայացվել նաև «Հարկատու» եռամսյակային պարբերականի միջոցով: Քաղաքացիների, կազմակերպությունների և հասարակական միավորումների հետ համագործակցության ապահովման նպատակով հույս ամսում ձևավորվել է ԼՂՀ կառավարությանն առնըթեր հարկային ծառայությանն առընթեր հասարակական խորհրդակցական մարմին:

Հարկային օրենսդրության ճիշտ ընկալման և կիրառման նպատակով հարկ վճարողների հետ հանրապետության բոլոր շրջաններում և Ստեփանակերտ քաղաքում կազմակերպվել են 16 սեմինար-խորհրդակցություններ, պարզաբանումներ տրվել 30 հարկ վճարողների գրավոր հարցադրումներին, տեղերում կազմակերպվել 6710 հարկ վճարողների ընդունելություններ: Հարկային մարմնի պաշտոնական կայքերում տեղադրվել է հարկային հաճախ հնչող հարցերի ուղանց պատասխանների տվյալների բազա: Պարզաբանումների տրամադրման ընթացակարգի բարելավման նպատակով 2011թ. դեկտեմբերի ամսում կառավարության կողմից ընդունվել է հարկերի, տուրքերի և այլ պարտադիր վճարների գծով հարաբերությունները կարգավորող իրավական ակտերի դրույթների վերաբերյալ պարզաբանումների տրամադրման նոր կարգ, որով հստակեցվել են պարզաբանումների տրամադրման հիմքերը, կանոնները, ժամկետները,

ապահովել նաև տրամադրված պարզաբանումների իրապարակայնությունը:

Համակարգի արդիականացման մասով կատարվել են զգալի աշխատանքներ ինչպես աշխատակիցներին համակարգչային տեխնիկայով ապահովման, այնպես էլ աշխատանքների ավտոմատացման ուղղությամբ, ինչի արդյունքում աշխատանքները մեծամասամբ իրականացվում են տարբեր ենթածրագրերով: 2012 թվականին նախատեսվում է փորձարկել անձնական հաշվի քարտերի ենթածրագիրը, որի գործարկումից հետո առանձին ենթածրագրեր կամբողջացվեն մեկ ընդհանուր ծրագրում՝ ապահովելով համակարգի ամբողջ աշխատանքների ավտոմատացումը: Ծրագրի շահագործումից հետո նախատեսվում է նաև հաշվետվությունների ընդունման և ապարաների կառավարման էլեկտրոնային համակարգերի ներդրում, ինչը նշանակալի կրաքարացնի աշխատանքների արդյունավետությունը և որակը:

2011 թվականին ընդունվել է նաև հսկիչ կետերի վերակառուցման-վերազինման ծրագիր: Հաշվի առնելով, որ հանրապետության տարածք ապրանքանյութական արժեքների շարժը հիմնականում կատարվում է Աղավնոյի հսկիչ կետի տարածքով՝ վերակառուցման աշխատանքները սկսվել են այդ տեղամասի հսկիչ կետից. բարեկարգվել է շենքի շրջակայքը, կահավորվել կայանման կետը, տեղադրվել համակարգիչներ, տեսախցիկներ, ստեղծվել էլեկտրոնային կապ կենտրոնական ապարատի հետ, որը հնարավորություն է տալիս ինչպես իրական ժամանակում (on-line ռեժիմով) հսկողություն սահմանել հսկիչ կետով տեղաշարժերի նկատմամբ, այնպես էլ հետագայում օգտագործել ֆիքսված տվյալները:

Անշարժ գույքի կադաստր

2011 թվականի ընթացքում անշարժ գույքի կադաստրի ոլորտում ամրողությամբ կատարվել են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 15-ի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011 թվականի պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվող՝ անշարժ գույքի կադաստրի զարգացման 2011 թվականի համալիր ծրագրը հաստատելու մասին» N 71-Ս որոշմամբ հաստատված միջոցառումները:

«Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011 թվականի պետական բյուջեի մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքով նախատեսված ֆինանսական միջոցների հաշվին կադաստրի համակարգի կողմից իրականացվել են 9 ծրագրային աշխատանքներ, այդ թվում՝

1. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում համայնքների բնակավայրերի 1:2000 մասշտաբի տեղագրական հանութագրման և կադաստրային քարտեզագրման աշխատանքներ:

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են՝ 430 հեկտար տարածքի տեղագրական հանութագրման աշխատանքներ, 1997 միավորի անշարժ գույքի կադաստրային քարտեզագրման աշխատանքներ և 110 կետերի խտացման ցանցի տեղադրման, չափման և հավասարակշռման աշխատանքներ:

2. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության աշխարհագրական անվանումների հաշվառման աշխատանքներ, ընդ որում հաշվառման աշխատանքներ են իրականացվել Մարտակերտի շրջանի 29 համայնքներում:

3. Հողի և դրա վրա գտնվող շենքերի և շինությունների, անշարժ գույքի շուկայի համակարգված դիտարկումների իրականացման աշխատանքներ, որոնց արդյունքում կատարվել է անշարժ գույքի շուկայի 2010-2011 թվականների եռամսյակային, կիսամյակային և տարեկան վերլուծություն: Ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են անշարժ գույքի միասնական գնային իրավիճակի համակարգված դիտարկումներ և վերլուծություն, որոնց արդյունքները պարբերաբար իրապարակվել են մամուլում՝ հասարակության լայն շերտերին շուկայի իրավիճակի մասին իրազեկելու նպատակով:

4. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության համայնքների վարչական սահմանների ամրացման աշխատանքներ՝ Մարտակերտի շրջանի 43 համայնքներում:

5. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2500 կմ ճանապարհային ցանցի քարտեզագրման աշխատանքներ:

6. Պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող շենքերի, շինությունների և մասնավորեցվող /սեփականաշնորհվող/ անշարժ գույքի և ինքնակամ կառույցների նկատմամբ սեփականության իրավունքի պետական գրանցման աշխատանքներ՝ 709 միավոր պետական սեփականության և 230 միավոր համայնքային սեփականության նկատմամբ:

7. Շրջաններում գույքի նկատմամբ իրավունքների առաջին պետական գրանցման աշխատանքների ծրագրով իրականացվել են 12 միավորի նկատմամբ՝ հաշվառման և 197 միավորի նկատմամբ՝ պետական գրանցման աշխատանքներ:

8. Անշարժ գույքի կադաստրի վարման ավտոմատացված համակարգի ներդրման, զարգացման և տեղեկատվական բանկի ստեղծման նպատակով իրականացվել է 9082 կադաստրային գործերի տվյալների մուտքագրում և 588286 էջերի տեսաներածում:

9. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի տարածքային ստորաբաժանումների կողմից մատուցվող ծառայություններից ստացվող եկամուտների հաշվին կոմիտեի համակարգի գծով իրականացվող ծախսեր:

2011 թվականի արդյունքներով ընթացիկ գործունեության տվյալներով կատարվել են 9171 միավոր պետական գրանցման աշխատանքներ և տրամադրվել է 7200 միավոր անշարժ գույքի վերաբերյալ տեղեկատվություն:

Ըստունակվել են աշխատանքները հողերի օգտագործման նկատմամբ վերահսկողության բնագավառում: Տեսչական սոուզումների արդյունքում Մարտունու շրջանում ի հայտ է եկել 1700 հեկտար անօրեն օգտագործվող հողատարածք:

Ընդհանուր առմամբ 2011 թվականի ընթացքում իրականացվել են 6815.0 հեկտար վարձակալության տրամադրված գյուղնշանակության հողերի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման աշխատանքներ, որից Ասկերանի շրջանում՝ 1704.1 հեկտար, Մարտունու

շրջանում՝ 1201.5, Մարտակերտի շրջանում՝ 1078.6, Հաղբութի շրջանում՝ 574.3, Շուշիի շրջանում՝ 160.0, Շահումյանի շրջանում՝ 30.5, Քաշաթաղի շրջանում՝ 2066.1 հեկտար:

Միաժամանակ իրականացվել են նաև մի շարք աշխատանքներ, որոնք ուղղված են հանրապետությունում կադաստրի ոլորտի գարգացմանը, դրանք են՝

- հանրապետության տարածքում կադաստրային քարտեզագրումն ավարտված համայնքներում (քաղի Ստեփանակերտ քաղաքից) անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների առաջին պետական գրանցման ժամանակ, իրավունք հաստատող փաստաթղթերում նշված չափի 20 տոկոսից ավելի հողամաս օգտագործելու պատճառով իրավունքի պետական գրանցում չստացած բնակելի տների և դրանց կառուցման ու սպասարկման համար հատկացված հողամասերի պետական գրանցման աշխատանքները: Տարվա կտրվածքով առաջին պետական գրանցման աշխատանքների իրականացման ժամանակ դուրս մնացած 152 անշարժ գույքի միավորների նկատմամբ կատարվել է իրավունքի պետական գրանցում, որի արդյունքում գյուղական համայնքների բնակչության անվճար կտրամադրվեն սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականներ.

- ստեղծվել և պարբերաբար թարմացվում է վարձակալված հողամասերի բազան.

- 2011 թվականին շարունակվել են շարժական գույքի գրավի իրավունքի, լիզինգի պայմանագրով վարձակալության իրավունքի պետական գրանցման աշխատանքները: Ընդհանուր առմամբ գրանցվել է 44 միավոր շարժական գույքի նկատմամբ գրավի իրավունք, որից 42-ը՝ 2011 թվականի ընթացքում: Շարժական գույքի կադաստրի և շարժական գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական տեղեկատվական բանկի ձևարձան նպատակով, իրականացվել են նախապատրաստական աշխատանքներ:

Օրենսդրական դաշտի բարելավման ու զարգացման համար համապատասխան նորմատիվ - իրավական դաշտը կանոնակարգելու նպատակով մշակվել են և ԼՂՀ Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվել են «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման մասին», «Կադաստրային քարտեզի ճշգրտման արդյունքում արձանագրված քաղաքացիների կողմից փաստացի օգտագործվող հողամասերի իրավական կարգավիճակի մասին», «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հողային օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքները:

Քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջների ապահովման և ԼՂՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի համակարգում բարեփոխումների իրականացման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ պետական կոմիտեի կողմից մշակվել և ԼՂՀ Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվել է «Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ԼՂՀ օրենքը: Օրենքում սահմանվում են անշարժ գույքի կադաստրի համակարգի զարգացման մի շարք նոր մոտեցումներ, որոնց հիմնական ուղղություններն են համակարգի ինստիտուցիոնալ, իրավական բարեփոխումները, ինչպես նաև համակարգում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման մակարդակի էական բարձրացումը:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅԱՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011 թվականի պետական բյուջեի
եկամուտների կատարման մասին լստ առանձին եկամտատեսակների

(հազ.դրամ)

Եկամտատեսակ	պլան	փաստ	%
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	25998214.8	25756398.1	99.1
որից՝			
Ա. ԸՆԹԱՅԻԿ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	25598214.8	25756398.1	100.6
որից՝			
1.Հարկային եկամուտներ	16366000.0	16659806.1	101.8
այդ թվում՝			
ա) ավելացված արժեքի հարկ	8945200.0	8955533.1	100.1
բ) ակցիզային հարկ	270100.0	270928.7	100.3
գ) շահութահարկ	1555000.0	1570568.6	101.0
դ) եկամտահարկ	2105000.0	2180909.2	103.6
ե) հաստատագրված վճար	445500.0	454624.3	102.0
զ) առևտուի հարկ	1395000.0	1518633.3	108.9
է) բնօգտագործման և բնապահպանական վճար	615000.0	617638.7	100.4
ը) մասհանումներ ավտոճանապարհների նորոգման համար	540200.0	575739.9	106.6
թ) այլ հարկային եկամուտներ	75000.0	84711.1	112.9
Ժ) ոռյալի	358654.7	362020.0	100.9
ի) կոնցենսիոն վճար		6450.7	
ի) հանր.ծառ.կարգավորման պարտադիր վճար	61345.3	62048.5	101.1
2. Պետական տուրք	418004.8	438070.9	104.8
3. Պարտադիր սոցապահովության վճարներ	6504000.0	6675952.0	102.6
4. Այլ եկամուտներ	2310210.0	1982569.1	85.8
ա) իրավար.անձանց բաժնետ-ն կապիտալում կատարված ներդր-ց ստացվող շահարաժինների տեսքով մասի-ր	920000.0	671632.8	73.0
-շահարաժիններ	800000.0	538545.1	
-ժամակ.ազատ մնաց.տեղաբաշխ.և դիպոլիտներից ստացվող	120000	133087.7	110.9
թ) պետ.հիմնարկ.հաշվեկ.հաշվառվ.գույքի,համայնքն.վարչ. տարածք.դուրս գտնվող պետ.սեփ-թյուն համարվ.հողերի վարձակալ.և օգտագործ-ն դիմաց գանձվ. վարձավճարներ	268500.0	112232.0	41.8
-գույքի վարձավճար	3500.0	1948.0	55.7
-հողի վարձավճար	265000.0	110284.0	41.6
զ) բյուջեից տրված վարկերի տոկոսավճար	5000.0	5958.6	119.2
դ) տիրագորկ.ժառանգ-ն իրավունքով, ինչպես նաև ֆիզ-ն և իրավար.անձանցից նվիրատվ.կարգով պետությանը որպես	500.0		0.0
ե) իրավախախումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	275105.0	215554.0	78.4
զ) այլ եկամուտներ	565105.0	667826.0	118.2
որից՝			
ուղղուած-թյան օգտագործման վճարների գծով մուտքեր			
Է) կաղաստի գործառնություններից եկամուտներ	196000.0	217091.4	110.8
ը) անտառանյութի իրացումից մուտքեր	80000.0	92274.3	115.3
Բ. ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՍԱՆՈՐՀՆԵՐ	400000.0		
Միջականական վարկ	35357944.3	35357944.3	100.0

Ծանոթություն՝ եկամուտների մեջ ներառված են՝

- «ԼՂ 2011 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂ օրենքի 7-րդ հոդվածի համաձայն,
բյուջետային իիմնարկների արտաքյուշտային միջոցների նախահաշվի ծրագրային և փաստացի ցուցանիշները՝ համապատասխանաբար 460210.0 հազար դրամի և 389253.6 հազար դրամի չափով:
- 2011թ. փաստացի հաշվարկված և վճարված սոցիալական ապահովության վճարները (հիվանդության թերթիկ և այլն) 503721.6 հազար դրամի չափով:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ

**Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011 թվականի
պետական բյուջեի ծախսերի կատարման վերաբերյալ
(տնտեսագիտական դասակարգում)**

(հազ. դրամ)

	նախատեսված հատկացում- ները	ճշտված հատկացում- ները	կատարողա- կանը	%
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	64714202.0	70515478.7	67376978.9	95.5
այդ թվում՝				
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	51453227.50	50100000.2	47354205.2	94.5
այդ թվում՝				
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՉԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	12918080.9	13117110.8	12630602.4	96.3
այդ թվում՝				
Դրամով վճարվող աշխատավարձեր և հավելավճարներ	11450696.8	11647451.2	11223417.8	96.4
Փաստայի սոցիալական ապահովության վճարներ	1467384.1	1469659.6	1407184.6	95.7
ԾԱԽԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔՍԵՐԻ ՁԵՌՁԲԵՐՈՒՄ	8451762.7	8761664.8	8107792.5	92.5
այդ թվում՝				
Հարունակական ծախսեր	1163179.5	1222934.8	1076919.9	88.1
Գործուղումների և շրջագայությունների ծախսեր	301466.1	331052.9	269470.8	81.4
Պայմանագրային այլ ծառայությունների ձեռքբերում	5316794.8	5415342.4	5198623.8	96.0
Այլ մասնագիտական ծառայությունների ձեռքբերում	188606.8	123256.8	43981.6	35.7
Ընթացիկ նորոգում և պահպանում (ծառայություններ և նյութեր)	181951.1	246254.9	182754.7	74.2
Նյութեր (ապրանքներ)	1299764.4	1422823.0	1336041.7	93.9
ՏՈՎՈՍԱՎԵԱՐՆԵՐ	894875.9	769875.9	684962.9	89.0
այդ թվում՝				
Ներքին սոկոսավճարներ	894875.9	769875.9	684962.9	89.0
ՏՈՒԲԵՐԻՒՄԱՆԵՐ	3173114.6	3252360.1	3055215.5	93.9
այդ թվում՝				
Սուրբիաներ պետական կազմակերպություններին	3173114.6	3252360.1	3055215.5	93.9
ԴՐԱՄԱՆՈՐՀՆԵՐ	4864062.1	4851504.8	4685583.5	96.6
այդ թվում՝				
Ընթացիկ դրամաշնորհներ միջազգային կազմակերպություններին	80.0	80.0	39.2	49.0
Ընթացիկ դրամաշնորհներ պետական հատվածի այլ մակարդակներին	4863982.1	4851424.8	4685544.3	96.6
որից՝				
Ընթացիկ դրամաշնորհներ պետական կառավարման հատվածին	26692.0	26692.0	26692.0	100.0
Պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին տրվող դրամաշնորհներ	1546065.7	1546065.7	1441091.4	93.2
Այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ համայնքներին	195000.0	143220.0	86722.9	60.6
Ընթացիկ դրամաշնորհներ պետական և համայնքների ոչ առևտրային կազմակերպություններին	23100.0	26600.0	25495.7	95.8
Այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ	3073124.4	3108847.1	3105542.3	99.9
ՄՈՑԻԱՎԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԵՎ ԿԵՆՍԱԹՈԾԱԿՆԵՐ	16632494.6	16505421.6	15786083.0	95.6
այդ թվում՝				
Սոցիալական օգնության դրամական արտահայտությանը նպաստներ (բյուջեից)	16632494.6	16505421.6	15786083.0	95.6
այդ թվում՝				
Հիվանդության և հաշմանդամության նպաստներ բյուջեից	205000.0	205000.0	203296.1	99.2

	նախատեսված հատկացում- ները	ճշտված հատկացում- ները	կատարողա- կանը	%
Մայության նպաստներ բյուջեից	684233.4	684233.4	608275.3	88.9
Երեխաների նպաստներ բյուջեից	3550488.0	3544488.0	3331244.6	94.0
Գործազրկության նպաստներ բյուջեից	97500.0	107914.0	107879.4	100.0
Հուղարկավորության նպաստներ բյուջեից	67585.0	67585.0	56417.0	83.5
Կրթական, մշակութային և սպորտային նպաստներ բյուջեից	155583.9	154933.9	141525.8	91.3
Բնակարանային նպաստներ բյուջեից	43800.0	41820.0	36564.7	87.4
Այլ նպաստներ բյուջեից	3018499.4	2919252.4	2671014.6	91.5
Կենսաբոշակներ	8809804.9	8780194.9	8629865.5	98.3
այլ թվում՝				
Կենսաբոշակներ	8809804.9	8780194.9	8629865.5	98.3
ԱՅԼ ԾԱԽՍԵՐ	4518836.7	2842062.2	2403965.4	84.6
այլ թվում՝				
Նվիրատվություններ ոչ կառավարչական (հասարակական) կազմակերպություններին	117170.2	119481.2	117304.7	98.2
Հարկեր, պարտադիր վճարներ և տույժեր, որոնք կառավարման տարբեր մակարդակների կողմից կիրառվում են միմյանց նկատմամբ	18971.2	67667.0	61112.9	90.3
Այլ ծախսեր	2482695.3	2444773.1	2177674.8	89.1
Պահուստային միջոցներ	1900000.0	210140.9	47873.0	22.8
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	13260974.5	20415478.5	20022773.7	98.1
այլ թվում՝				
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	13458174.5	20612678.5	20207872.2	98.0
այլ թվում՝				
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	13458174.5	20612678.5	20207872.2	98.0
այլ թվում՝				
ԾԵՆԵՐ ԵՎ ԾԻՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	11922800.0	18567151.0	18363791.1	98.9
ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԵՎ ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ	1213004.0	1597553.8	1433450.1	89.7
այլ թվում՝				
Տրանսպորտային սարքավորումներ	559148.5	928471.3	829879.0	89.4
Վարչական սարքավորումներ	195181.5	183278.3	145333.5	79.3
Այլ մեքենաներ և սարքավորումներ	458674.0	485804.2	458237.6	94.3
ԱՅԼ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	322370.5	447973.7	410631.0	91.7
այլ թվում՝				
Աճեցվող ակտիվներ	30000.0	30000.0		
Ոչ-նյութական իիմնական միջոցներ	1220.0	1220.0	676.5	55.5
Գեղեցիկական- բարտեզագրական ծախսեր	69150.5	69150.5	69150.5	100.0
Նախագծահետազոտական ծախսեր	222000.0	347603.2	340804.0	98.0
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՕՏԱՐՈՒՄՑ ՄԻՔԵՐ	-197200.0	-197200.0	-185098.5	93.9

Ծանոթություն.

- «ԼՂՀ 2011 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի համաձայն, հաշվետվությունում ըստ հոդվածների ներառված են արտաքրյութետային հաշիվներ ունեցող բյուջետային հիմնարկների արտաքրյութետային միջոցների նախահաշվի ծրագրային և փաստացի ցուցանիշները՝ համապատասխանաբար 560771.9 հազար դրամի և 379251.2 հազար դրամի չափով:
- «ԼՂՀ 2011 թվականի պետական բյուջեի մասին» ԼՂՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն, տեղեկության «Այլ ծախսեր» բաժնում ներառված է ԼՂՀ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում պետական բյուջեից պետական տուրքի վճարումները՝ 38004.8 հազար դրամի չափով:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ

**Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 2011 թվականի
պետական բյուջեի ծախսերի կատարման վերաբերյալ
(գործառական դասակարգում)**

(հազ. դրամ)

Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման բաժինների, խմբերի և դասերի անվանումները	նախատեսված հատկացում-ները	ճշտված հատկացում-ները	կատարողա-կանք	%
ԸՆԴԱՍԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	64714202.0	70515478.7	67376978.9	95.5
այլ թվում՝				
ԸՆԴԱՍՈՒՄ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	6852498.2	7481317.8	6680660.5	89.3
այլ թվում՝				
Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառա- վարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	3553690.3	4286373.8	3743993.7	87.3
Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում	2060459.0	2615058.3	2406600.6	92.0
Ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ	908036.1	1055598.1	797613.7	75.6
Արտաքին հարաբերություններ	585195.2	615717.4	539779.4	87.7
Ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	319488.1	323509.3	272541.6	84.2
Աշխատակազմի /կաղութի/ գծով ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	78387.4	78387.3	58691.7	74.9
Ծրագրման և վիճակագրական ընդհանուր ծառայություններ	125319.7	125319.7	124011.7	99.0
Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	115781.0	119802.3	89838.2	75.0
Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	38329.8	41829.8	40174.8	96.0
Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	38329.8	41829.8	40174.8	96.0
Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	500048.4	513663.3	497896.1	96.9
Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	500048.4	513663.3	497896.1	96.9
Պետական պարտքի գծով գործառնություններ	894875.9	769875.9	684962.9	89.0
Պետական պարտքի գծով գործառնություններ	894875.9	769875.9	684962.9	89.0
Կառավարության տարեր մակարդակների միջև իրականացվող ընդհանուր բնույթի տրամադրություններ	1546065.7	1546065.7	1441091.4	93.2
Կառավարության տարեր մակարդակների միջև իրականացվող ընդհանուր բնույթի տրամադրություններ	1546065.7	1546065.7	1441091.4	93.2
ՀԱՍՏԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒԵՈՒԹՅՈՒՆ	4538886.3	4867170.2	4508289.9	92.6
այլ թվում՝				
Հասարակական կարգ և անվտանգություն	2946679.3	3335456.3	3118742.4	93.5
Ոստիկանություն	1892402.9	2242612.9	2058646.2	91.8
Ազգային անվտանգություն	1054276.4	1092843.4	1060096.2	97.0
Փրկարար ծառայություն	671267.2	748980.2	680483.6	90.9
Փրկարար ծառայություն	671267.2	748980.2	680483.6	90.9

Քյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման բաժինների, խմբերի և դասերի անվանումները	նախատեսված հատկացում- ները	ճշգրիտ հատկացում- ները	կատարողա- կանը	%
Դատական գործություն և իրավական պաշտպանություն	535614.2	397408.1	364201.4	91.6
Դատարաններ	332404.4	332404.4	313245.4	94.2
Իրավական պաշտպանություն	203209.8	65003.7	50956.0	78.4
Դատախազություն	385325.6	385325.6	344862.5	89.5
Դատախազություն	385325.6	385325.6	344862.5	89.5
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	5837396.9	5769960.6	5440165.3	94.3
այդ թվում՝				
Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	2352764.1	2381757.7	2305631.7	96.8
Հնդիանուր քննություն տնտեսական և առևտրային հարաբերություններ	2352764.1	2381757.7	2305631.7	96.8
Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	2970778.0	2976374.7	2799382.1	94.1
Գյուղատնտեսություն	2800000.0	2795600.0	2620906.1	93.8
Անտառային տնտեսություն	170778.0	180774.7	178476.0	98.7
Տրանսպորտ	266334.4	266334.4	192897.7	72.4
Օդային տրանսպորտ	266334.4	266334.4	192897.7	
Այլ բնագավառներ	285000.0	332973.4	319809.7	96.0
Հյուրանոցներ և հասարակական սննդի օրբեկություն	250000.0	290134.4	285130.1	98.3
Զրուաշրջություն	35000.0	42839.0	34679.6	81.0
Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	-37479.6	-187479.6	-177555.9	94.7
Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	-37479.6	-187479.6	-177555.9	94.7
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	59217.5	60217.5	56647.9	94.1
այդ թվում՝				
Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	59217.5	60217.5	56647.9	94.1
Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	59217.5	60217.5	56647.9	94.1
ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԾԻՆԱՐԱԲՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՍՄՈՆԱԼ- ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	208296.1	187124.3	178958.3	95.6
այդ թվում՝				
Զրամատակարարում	34323.3	6265.5	6265.1	100.0
Զրամատակարարում	34323.3	6265.5	6265.1	100.0
Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	173972.8	180858.8	172693.2	95.5
Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	173972.8	180858.8	172693.2	95.5
ԱՌԴԱՎԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	3800000.0	3816500.0	3682281.8	96.5
այդ թվում՝				
Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	163386.5	177086.5	173479.8	98.0
Դեղագործական ապրանքներ	143386.5	143386.5	143323.2	100.0
Բժշկական սարքեր և սարքավորումներ	20000.0	33700.0	30156.6	89.5
Արտակիվանուցանցային ծառայություններ	1442052.6	1442052.6	1383192.3	95.9
Հնդիանուր քննություն բժշկական ծառայություններ	757794.6	757794.6	736959.6	97.3

Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման բաժինների, խմբերի և դասերի անվանումները	նախատեսված հատկացում- ները	ճշգրիտ հատկացում- ները	կատարողա- կանը	%
Մասնագիտացված քաշկական ծառայություններ	361805.7	361805.7	338590.8	93.6
Ստոմատոլոգիական ծառայություններ	74962.0	74962.0	73139.2	97.6
Պարարժկական ծառայություններ	247490.3	247490.3	234502.7	94.8
Հիվանդանոցային ծառայություններ	1742666.4	1741126.7	1693649.4	97.3
Հնդիանոր բնույթի հիվանդանոցային ծառայություններ	738881.0	731720.1	694843.6	95.0
Մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայություններ	415376.4	412136.5	405902.2	98.5
Քժշկական, մոր և մանկան կենտրոնների ծառայություններ	588409.0	597270.1	592903.6	99.3
Հանրային առողջապահական ծառայություններ	220820.2	222359.9	216486.5	97.4
Հանրային առողջապահական ծառայություններ	220820.2	222359.9	216486.5	97.4
Առողջապահություն (այլ դասերին չպատկանող)	231074.3	233874.3	215473.8	92.1
Առողջապահական հարակից ծառայություններ և ծրագրեր	148716.2	148716.2	138819.4	93.3
Առողջապահություն (այլ դասերին չպատկանող)	82358.1	85158.1	76654.4	90.0
ՀԱՆԳԻՄ, ՄԾԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	2154257.8	2467198.7	2378170.3	96.4
այդ թվում՝				
Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	211451.0	294490.1	282683.8	96.0
Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	211451.0	294490.1	282683.8	96.0
Մշակութային ծառայություններ	1031800.0	1218470.9	1147033.1	94.1
Գրադարաններ	61533.0	62374.8	62031.8	99.5
Թանգարաններ և ցուցասրահներ	60657.1	60657.1	54880.4	90.5
Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	176509.4	177509.4	172768.9	97.3
Այլ մշակութային կազմակերպություններ	27574.0	27574.0	26573.5	96.4
Արվեստ	375908.1	568576.2	558101.8	98.2
Հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնում և պահպանում	329618.4	321779.4	272676.7	84.7
Ուսուցիչ և հետուատահաղորդումների հետարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	635492.2	671385.2	669125.8	99.7
Հետուատառադիմումներ	510193.4	541106.8	540179.3	99.8
Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	125298.8	130278.4	128946.5	99.0
Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	166917.0	172702.0	170685.5	98.8
Երիտասարդական ծրագրեր	21917.0	24228.0	23571.3	97.3
Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	105000.0	108474.0	107114.2	98.7
Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	40000.0	40000.0	40000.0	100.0
Հանգստ, մշակույթ և կրոն (այլ դասերին չպատկանող)	108597.6	110150.5	108642.1	98.6
Հանգստ, մշակույթ և կրոն (այլ դասերին չպատկանող)	108597.6	110150.5	108642.1	98.6
ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	10056525.4	10115733.1	9889881.6	97.8
այդ թվում՝				
Նախադպրոցական կրթություն	606420.1	606420.1	523116.8	86.3
Նախադպրոցական կրթություն	606420.1	606420.1	523116.8	
Տարրական, իիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	7282940.4	7285756.8	7235072.9	99.3
Տարրական, իիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	7282940.4	7285756.8	7235072.9	99.3
Նախնական մասնագիտական(արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	416847.6	422379.4	410823.1	97.3

Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման բաժինների, խմբերի և դասերի անվանումները	նախատեսված հատկացում- ները	ճշգրած հատկացում- ները	կատարողա- կանը	%
Նախնական մասնագիտական(արհեստագործական) կրթություն	170682.60	170682.5	162134.7	95.0
Միջին մասնագիտական կրթություն	246165.0	251696.9	248688.4	98.8
Քարձրագույն կրթություն	472035.7	477259.4	455067.0	95.4
Քարձրագույն մասնագիտական կրթություն	472035.7	477259.4	455067.0	95.4
Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	567272.9	560547.5	521426.2	93.0
Արտադրուցական դաստիարակություն	537187.9	537528.3	508485.4	94.6
Լրացուցիչ կրթություն	30085.0	23019.2	12940.8	56.2
Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	601653.2	651644.8	634874.1	97.4
Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	601653.2	651644.8	634874.1	97.4
Կրթություն (այլ դասերին չպատկանող)	109355.5	111725.1	109501.5	98.0
Կրթություն (այլ դասերին չպատկանող)	109355.5	111725.1	109501.5	98.0
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	16807123.8	16809520.3	16013217.0	95.3
այդ թվում՝				
Վատառողջություն և անաշխատունակություն	120429.9	124033.4	103452.9	83.4
Վատառողջություն	10083.8	11290.8	11031.7	97.7
Անաշխատունակություն	110346.1	112742.6	92421.2	82.0
Ծերություն	9054048.1	9024438.1	8856043.7	98.1
Ծերություն	9054048.1	9024438.1	8856043.7	98.1
Հարազատին կորցրած անձինք	585.0	585.0	117.0	20.0
Հարազատին կորցրած անձինք	585.0	585.0	117.0	20.0
Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	5022127.8	5022127.8	4634251.4	92.3
Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	5022127.8	5022127.8	4634251.4	92.3
Գործազրկություն	123363.5	133882.5	115404.3	86.2
Գործազրկություն	123363.5	133882.5	115404.3	86.2
Սոցիալական հասուլ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1139429.2	1157313.2	1099627.5	95.0
Սոցիալական հասուլ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1139429.2	1157313.2	1099627.5	95.0
Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1347140.3	1347140.3	1204320.2	89.4
Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	315306.9	315306.9	259270.5	82.2
Սոցիալական պաշտպանությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1031833.4	1031833.4	945049.7	91.6
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ՉԴԱՍՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐ	14400000.0	18940736.2	18548706.3	97.9
այդ թվում՝				
ԼՂՀ կառավարության և համայնքների պահուստային ֆոնդեր	1900000.0	187567.0	25300.2	13.5
ԼՂՀ կառավարության պահուստային ֆոնդ	1900000.0	187567.0	25300.2	13.5
Այլ ծախսեր	12500000.0	18753169.2	18523406.1	98.8
Այլ ծրագրեր	12500000.0	18753169.2	18523406.1	98.8